

Nr 164

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till allmänna riktlinjer för en malminventering i Norrbottens län och till lag om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län; given Stockholms slott den 19 april 1963.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslå riksdagen att

dels godkänna i statsrådsprotokollet för den 5 april 1963 angivna allmänna riktlinjer för en malminventering i Norrbottens län,

dels ock jämlikt § 87 regeringsformen antaga härvid fogat förslag till lag om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen presenteras allmänna riktlinjer för en systematisk inventering avseende järnmalm och andra mineral inom Norrbottens län. Inventeringen föreslås omfatta såväl regionalprospektering främst inom de norra och västra delarna av länets inland med undantag av fjällregionen som även lokalprospektering med inriktning främst på vissa viktigare fyndigheter. Inventeringsarbetena, som kostnadsberäknats till sammanlagt omkring 40 milj. kr., föreslås skola utföras av Sveriges geologiska undersökning under åren 1963—1972. Den närmare utformningen av inventeringsprogrammet avses skola ske successivt i anslutning till de årligen återkommande anslagsprövningarna.

Vidare förordas i propositionen att den i gruvlagen föreskrivna fria inmutningsrätten skall inskränkas inom Norrbottens län för tiden fram t. o. m. år 1972. Enligt det lagförslag som lägges fram skall inmutningsrätt under denna tid icke få beviljas annan än kronan inom Norrbottens län, med mindre inmutningssökanden fått dispens av Kungl. Maj:t. Sådan dispens skall kunna avse antingen särskild mineralfyndighet eller fyndigheter i allmänhet eller av visst slag inom ett bestämt område.

Förslag

till

Lag**om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Inom Norrbottens län må inmutningsrätt enligt gruvlagen icke utan Konungens tillstånd beviljas annan än kronan.

2 §.

Konungens tillstånd till inmutning må avse särskild fyndighet eller ock fyndigheter i allmänhet eller av visst slag inom område, som angives i tillståndet.

Tillstånd må förbindas med de villkor, som finnas påkallade.

3 §.

Har Konungen meddelat tillstånd till inmutning av fyndighet av visst slag inom angivet område, och har därefter inmutningsrätt beviljats, må utmål anvisas inmutaren allenast om inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande mineral av det slag tillståndet avser i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan med avseende på detta mineral göras till föremål för gruvdrift.

4 §.

Ansökning om Konungens tillstånd till inmutning skall ingivas till bergmästaren, som har att ofördröjligen insända ansökningen jämte eget utlåtande till länsstyrelsen. Det åligger länsstyrelsen att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Konungen.

Har ansökning om Konungens tillstånd ingivits till bergmästaren, skall ansökning som avses i 2 § första stycket gruvlagen vila i avbidan på Konungens beslut i tillståndsfrågan.

5 §.

Underlåter den som fått Konungens tillstånd till inmutning att uppfylla villkor, som sägs i 2 §, äger länsstyrelsen på anmälan av vederbörande myndighet vid vite ålägga honom att fullgöra sina skyldigheter.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 december 1972. Lagen skall dock ej utgöra hinder mot beviljande av inmutningsrätt på grund av ansökning, som inkommit till bergmästaren före den 19 april 1963. Har före lagens ikraftträdande inmutningsrätt beviljats annan än kronan i anledning av ansökning, som inkommit den 19 april 1963 eller därefter, skall sådan rätt upphöra att gälla, såfram icke Konungen efter ansökning, som ingivits till bergmästaren inom tre måna-

der från ikraftträdandet, förordnar att inmutningsrätten skall bestå. Sedan ansökning om inmutningsrättens fortbestånd inkommit till bergmästaren, skall med den förfaras på sätt i 4 § första stycket är stadgat för där angivet fall.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementets ärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 5 april 1963.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMÖVIST, ASPLING.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, fråga om *särskilda bestämmelser rörande inmutning inom Norrbottens län, m. m.* samt anför därvid följande.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, den 13 juli 1960 såsom sakkunniga landshövdingen i Norrbottens län H. M. E. Näslund, tillika ordförande, regeringsrådet O. H. Klackenborg, professorn F. Kristensson och överdirektören K. A. Lindbergson för att utreda frågor, som äger samband med en inventering av Norrbottens naturtillgångar. Till fullgörande av sitt uppdrag har de sakkunniga, som antagit benämningen malmutredningen för Norrbotten, den 28 januari 1963 avlämnat ett betänkande, »Malmen i Norrbotten» (stencilerat). I betänkandet har utredningen uppdragit allmänna riktlinjer för en inventering av järnmalmstillgångarna i Norrbottens län och i avslutning därtill framlagt förslag om vissa lagstiftningsåtgärder. I sistnämnt hänseende föreslår utredningen *dels* bestämmelser om en temporär begränsning av den fria inmutningsrätten i Norrbottens län, *dels* särskilda lagregler i syfte att underlätta en strukturrationalisering inom gruvnäringen samt skapa förutsättningar för gruvdrift, som må anses önskvärd från samhällsliga synpunkter, vilka regler föreslagits skola upptagas i en lag med särskilda bestämmelser om inlösen av inmutningsrätt, *dels ock* en ändring i gällande gruvlag, avseende införande av befogenhet för Kungl. Maj:t att meddela dispens från gruvlagens bestämmelse att byggnad och tomtplats m. m. i vissa fall skall utgöra hinder för inmutning och utmålsläggning. Utkast till erforderliga lagbestämmelser har också utarbetats av utredningen. Av dessa torde ett, *utkast till lag med särskilda bestämmelser om inmutning inom Norrbottens län*, få fogas såsom bilaga till protokollet i detta ärende (*Bilaga B*).

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgivits av hovrätten för Övre Norrland, kammarkollegiet, statskontoret, arbetsmarknadsstyrelsen, ri-

kets allmänna kartverk, kommerskollegium (med överlämnande av yttranden från de fyra bergmästarämbetena), Sveriges geologiska undersökning (SGU), expropriationsutredningen, etableringsutredningen, länsstyrelserna i Örebro län, Västmanlands län, Kopparbergs län, Västerbottens län och Norrbottens län, Jernkontoret, Svenska gruvföreningen (vid vars yttrande bl. a. fogats ett utlåtande av professorn Seve Ljungman), Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag (LKAB), Sveriges industriförbund, Svenska gruvindustriarbetareförbundet samt Svenska samernas riksförbund.

Enär den av utredningen väckta frågan om en lag med särskilda bestämmelser om inlösen av inmutningsrätt kräver fortsatta överväganden, är jag icke nu beredd taga ställning till förslaget i denna del. Spörsmålet om ändring i gruvlagens regler rörande hinder mot inmutning och utmålsläggning torde få upptagas till behandling i samband med andra ändringar i gruvlagen, vartill jag återkommer senare denna dag. Behandlingen av utredningens förslag såvitt avser lagstiftningsåtgärder i förevarande sammanhang torde nu få begränsas till att avse frågan om särskilda bestämmelser rörande inmutning inom Norrbottens län. I samband därmed har vissa överväganden i malminventeringsfrågan varit påkallade. Sedan nu förslaget i dessa delar beretts inom justitie- och handelsdepartementen, anhåller jag att få anmäla berörda frågor.

I. Gällande rätt

I den moderna gruvlagstiftningen kan man i stort sett urskilja tre olika system: 1) det system, enligt vilket rätten att utnyttja de i jorden befintliga mineralen uteslutande tillkommer vederbörande jordägare, 2) koncessionssystemet, vars grundtanke är att rätt till gruva förvärfvas genom en akt av den högsta statsmyndigheten med fri prövningsrätt för denna i fråga om valet av koncessionär, samt slutligen 3) inmutningssystemet, enligt vilket den, som enligt i lagen föreskrivna formaliteter först anmäler sig till utnyttjande av en fyndighet, erhåller rätt därtill.

I svensk rätt tillämpas alla dessa tre system. Enligt gruvlagen den 3 juni 1938 gäller inmutningssystemet i fråga om de mineral, som finnes uppräknade i lagens 1 §. Även äldre gruvförfattningar byggde på detta system, som anses slutligt ha vunnit insteg i vår lagstiftning genom utfärdandet av Kungl. Maj:ts plakat och förordning den 10 september 1723 angående de förmåner, vilka alla de i gemen hava att njuta, som här i riket och där under lydande provinser några metall- samt mineralstreck och nyttiga bergarter uppfinna, angiva och i gång bringa. Koncessionssystemet tillämpas enligt lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m. på stenkol, salt, olja, gas och alunskiffer samt enligt uranlagen den 2 december 1960 på uran och uranföreningar. Alla övriga mineral tillkommer jordägaren.

Gruvrätten är av speciell natur och kan närmast karakteriseras som en

begränsad sakrätt. Vidare må här anmärkas, att gruva enligt modern svensk rätt skall anses vara lös egendom. Ett undantag finnes dock. De s. k. fjärdeparterna i Falu gruva har sedan 1700-talet behandlats som fast egendom.

Gruvlagen trädde i kraft den 1 januari 1940. Den är tillämplig på alla inmutningar, som sökts efter lagens ikraftträdande, och därpå grundade utmål. Har inmutning sökts före lagens ikraftträdande skall enligt övergångsbestämmelserna beträffande därigenom uppkomna rättsförhållanden i princip bestämmelserna i äldre författningar fortfarande gälla. Undantagen från denna regel är dock så omfattande, att de flesta bestämmelserna i *gruvlagen* är tillämpliga även på äldre gruvor.

Såsom nyss anförts bygger *gruvlagen* på inmutningssystemet. Envar äger genom inmutning erhålla rätt att å egen eller annans mark undersöka och bearbeta fyndighet av vissa angivna mineral, varibland märkes våra vanliga malmer såsom koppar-, bly-, zink- och järnmalm. Även grafit tillhör de inmutningsbara mineralen. Den som först söker inmutning — i regel upptäckaren — får utan förutgående diskretionär prövning från myndighets sida en rätt till den fyndighet ansökningen avser. Vill en jordägare ha en mot annan skyddad rätt att undersöka och bearbeta en mineralfyndighet på sin egen mark, får även han lov att söka inmutning, eftersom han annars riskerar att någon annan söker inmutning och får den rätt, som följer därmed. Bearbetar man inmutningsbar fyndighet utan att ha förvärvat inmutningsrätt, är man förfallen till ansvar, oavsett om man själv äger marken eller ej. Även kronan måste söka inmutningsrätt. Sker inmutning av annan än kronan, är kronan enligt 46 § berättigad att till hälften med inmutaren deltaga i företaget (*kronoandel*). Beträffande gruva, som tillkommit före *gruvlagens* ikraftträdande, tillkommer motsvarande rätt i stället jordägaren (*jordägareandel*).

Inmutning sökes hos vederbörande bergmästare (6 §). Något kungörelseförfarande är icke föreskrivet. Sist inom trettio dagar från det ärendet blivit komplett skall bergmästaren företaga ärendet till slutligt avgörande (9 § 1 mom.). Ansökningen skall avslås, om sökanden på grund av bestämmelserna i lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag icke är behörig att inmuta mineralfyndighet i riket och icke erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd därtill, om fyndigheten icke är av det slag som avses i *gruvlagen* eller om inmutningspunkten är belägen å område som enligt hindersbestämmelser i 5 § *gruvlagen* är fredat för inmutning, däribland område å kronojord, som enligt beslut av Kungl. Maj:t och riksdag förklarats skola utgöra statsgruvefält. Vid bifall till inmutningsansökan har bergmästaren att utfärda *mutsedel* för sökanden (*inmutaren*), som därefter äger anställa undersökningsarbete å inmutningsbara mineral inom det område, *inmutat område*, som anvisas i *mutsedeln* (2 §). *Mutsedeln* skall kungöras i allmänna tidningarna och tidning i orten. — Inmutningsrätten gäller enligt 3 § första stycket i förhållande till andra inmutare från och med

den dag då ansökningen därom inkom till bergmästaren. Om å samma dag flera inkommit med ansökningar, som helt eller delvis avser samma område, njuter de lika rätt med avseende å det gemensamma området (3 § andra stycket). Dock skall, om någon av sökandena kan visa att han, innan ansökningarna inkommit, först upptäckte inmutningsbar mineralfyndighet inom det område hans ansökning avser samt fyndstället icke är beläget å område som förut varit inmutat eller belagt med utmål, inmutningsrätten till det gemensamma området tillkomma honom ensam.

Inmutat område skall enligt 4 § vara cirkelformigt och ha en radie av 200 meter, dock med den inskränkning i områdets yta som betingas av hinderbestämmelserna i 5 §. När särskilda skäl är därtill, må även annan inskränkning i områdets yta ske på begäran av inmutaren. Medelpunkten i cirkeln (*inmutningspunkten*) skall vara till sitt läge bestämd på marken. Gränserna skall vara lodräta, såvida intrång icke därigenom sker på äldre utmål.

Undersökningsarbetet får enligt 13 § endast bestå i sådana åtgärder som erfordras för att ådagalägga, att inom inmutningsområdet förekommer fyndighet av inmutningsbart mineral samt för att vinna närmare kännedom om fyndighetens storlek, beskaffenhet och brytvärdhet. För begagnande av mark för undersökningsarbete skall inmutaren enligt 17 § till jordägaren giva full ersättning i årlig avgift. Inmutaren skall jämväl ersätta skada som marken kan ha tagit för framtiden. Då eljest av undersökningsarbetet vårlas förlust, skada eller intrång, skall full ersättning givas därför.

Undersökningsarbete skall enligt huvudregeln vara utfört inom tre år från dagen för mutsedelns utfärdande (19 §). Har ansökan om utmål icke ingivits till bergmästaren inom denna tid, går inmutningsrätten förlorad. Undersökningstiden kan dock enligt bestämmelser i nämnda paragraf förlängas i följande tre fall, nämligen 1) av bergmästaren under lika lång tid som den varunder arbete icke kunnat bedrivas under undersökningstiden på grund av tvist om inmutningsrättens bestånd eller omfattning, 2) av bergmästaren med högst två år utöver den normala eller enligt 1) förlängda tiden, om undersökningsarbetet inte kunnat fullgöras på grund av markens beskaffenhet, arbetsinställelse, särskilda naturförhållanden o. d. samt 3) av kommerskollegium med högst tre år utöver den normala eller enligt 1) eller 2) förlängda tiden, när eljest synnerliga skäl finnes därtill och det kan ske utan olägenhet eller med allenast ringa sådan för markens ägare eller innehavare.

Visar inmutaren, att inom det inmutade området finnes inmutningsbart mineral som lämpar sig för teknisk bearbetning och förekommer i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift, äger han enligt 2 § tredje stycket gruvlagen efter ansökning vid särskild förrättning (*utmålsförrättning*) av bergmästaren få sig anvisat visst arbetsområde (*utmål*). Utmålets areal får icke överstiga 16 hektar (30 §). Utmålet skall avpassas efter fyndighetens sannolika sträckning och gruvdriftens behov samt i regel vara fyrsidigt med räta vinklar och begränsas av räta linjer. För utmål gäller i huvudsak samma hinderbestämmelser som för

inmutning (31 §). Sökanden äger själv bestämma hur stort utrymme inom utmålet han vill taga i anspråk för arbete ovan jord (33 §). Utanför utmålet äger sökanden enligt 34 § vid förrättningen få sig anvisad nödig mark för upplagsplats, byggnad, väg m. m.

Annan än gruvinnehavaren tillhörig mark inom utmålet, som tages i anspråk för arbetet ovan jord, skall lösas av denne (36 §). Jämväl mark som enligt 34 § upplåtes utom utmålet skall, om den helt tages i anspråk för avsett ändamål eller lider synnerligt men av upplåtelsen, lösas. I annat fall skall för den utom utmålet upplåtna marken ersättning utgå för skada och intrång. Skall en del av fastighet avstås och lider därigenom eller genom markens begagnande för gruvdriften en återstående del av fastigheten synnerligt men, skall jämväl denna del lösas, om ägaren begär det. Uppkommer eljest skada eller intrång på återstod av fastighet, skall ersättning givas härför. Jämväl innehavare av nyttjanderätt eller annan särskild rätt till fastigheten kan vara berättigad till ersättning, om rätten går förlorad eller intrång förorsakas till följd av utmålsläggningen. Då till följd av utmålsläggningen förorsakas annan skada eller förlust än nu nämnts, skall också sådan skada eller förlust ersättas. Lösen och annan ersättning skall enligt 37 § bestämmas i penningar att utgå på en gång, särskilt för varje sakägare. 50 procents förhöjning utgår. Sämjas ej parterna om lösen eller annan ersättning, skall denna bestämmas av bergmästaren med gode män (38 §). Uppstår efter utmålsförrättnings avslutande skada eller intrång, som ej förutsetts vid förrättningen, kan särskild talan härom föras vid domstol (39 §).

Kronoandelen kan begagnas till fullo eller till viss del (46 §). Sedan mutsedel utfärdats, kan kronan anmäla sig till begagnande därav. Anmälan skall dock ske sist inom en månad efter det regelbunden brytning av inmutningsbara mineral pågått under en tid av sex månader från det bergmästaren fått underrättelse om påbörjande av sådan brytning; anmälan kan dock alltid ske inom två år från utgången av det år under vilket utmålsförrättningen avslutats (47 § första stycket). Från den tid kronan anmäler sig till begagnande av kronoandel eller, där inmutaren fått utmål, från och med året efter det, då sådan anmälan skett, njuter kronan del i gruvföretaget med skyldighet att vidkännas motsvarande andel i alla kostnader, som därefter erfordras för arbetets bedrivande (48 §). Vidare åligger det kronan vid dess inträde i företaget att i förhållande till sin andel ersätta inmutaren för dessförinnan av denne anskaffad egendom eller nedlagd kostnad av i 49 § 1 mom. angivet slag. — Önskar kronan före anmälan om begagnande av kronoandel verkställa provborrning eller annan liknande undersökning av mera begränsad omfattning för att få närmare kännedom om fyndigheten, må kronan efter utmålsläggningen göra sådan undersökning enligt regler i 47 § sista stycket.

Gruvinnehavaren är enligt 53 § skyldig att årligen till jordägaren erlägga en avgäld motsvarande en procent av värdet av alla inmutningsbara mineral som brutits och uppfodrats inom utmålet. Avgälden är dock maxime-

rad till 10 000 kronor för år och skall upphöra att utgå, sedan regelbunden brytning pågått under sammanlagt 20 år. Gruvinnehavaren är vidare enligt 55 § pliktig att, vare sig arbete bedrivs eller icke, utgiva en årlig försvarsavgift av tjugo kronor för varje hektar eller överskjutande del därav som utmålet omfattar. Av denna avgift tillfaller i princip hälften jordägaren och hälften kronan. Är gruvinnehavaren själv ägare av mark inom utmålet, skall hans andel i avgiften ej uttagas.

Om försvarsavgift trots påminnelse icke erlägges inom föreskriven tid, kan bergmästaren meddela beslut om gruvrättens förverkande (56 §). Genom förverkandet går gruvinnehavare förlustig all rätt dels till inom utmålet befintliga, icke uppfordrade inmutningsbara mineral, dels till de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnaderna, dels till den mark som inom eller utom utmålet upplåtits för gruvdriften, dels ock till stängsel som det ålegat gruvinnehavaren att hålla (57 § första stycket). Andra för gruvdriften gjorda anläggningar än de nu nämnda ävensom ur gruvan uppfordrade inmutningsbara mineral må under högst två år efter förverkandet avgiftsfritt kvarligga för gruvinnehavarens räkning; till det som icke inom denna tid bortförts, förlorar gruvinnehavaren all rätt. Marken äger jordägaren förfoga över utan lösen. Annan förverkad egendom tillfaller också jordägaren; dock skall de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnaderna samt stängsel utan lösen övergå till den som i laga ordning förvärvar rätt till gruvans bearbetande. Icke uppfordrade inmutningsbara mineral ävensom uppfordrade sådana, som kvarligger inom utmålet på löst mark, tillfaller likaledes ny gruvinnehavare, i den mån de icke enligt vad nyss sagts må bortföras av den förre gruvinnehavaren.

Beträffande rätten till brytning inom utmålet meddelas bestämmelser i 51 och 52 §§ gruvlagen. Sedan utmål blivit anvisat, äger den eller de som har del i fyndigheten (*gruvinnehavaren*) rätt att bryta och tillgodogöra sig alla inom utmålet befintliga inmutningsbara mineral (51 § första stycket). Även brutna sådana mineral, som härrör från äldre gruvbrytning, tillfaller gruvinnehavaren i den mån de antingen icke alls uppfordrats eller, uppfordrade, kvarligger inom utmålet på löst mark, dock med förbehåll för den i det föregående berörda rätt, som den förre gruvinnehavaren enligt 57 § äger att bortföra de brutna mineralen. Beträffande icke inmutningsbara mineral gäller, att dessa må av gruvinnehavaren brytas i den mån så erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande i fråga om de inmutningsbara mineralen (52 § första stycket). Av dessa icke inmutningsbara mineral får gruvinnehavaren använda vad vid gruvarbetet behövs och dessutom tillgodogöra sig allt som ej förrän vid anrikning eller därmed likställt förfarande kan avskiljas från de inmutningsbara mineralen. Han får även i övrigt tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineraliska ämnen, såvida icke dessa — mot erläggande av därå nedlagda kostnader — av jordägaren avhämtas inom sex månader efter tillsägelse (52 § andra stycket).

Gruvlagen innehåller även regler för det fall att två eller flera deltagare i samma gruvrörelse. Dessa regler är i allmänhet av subsidiär natur och får

alltså icke någon tillämpning, när en annan ordning blivit avtalad mellan delägarna. Vid gruvlagens tillkomst antogs för övrigt, att parterna alltid skulle komma att reglera sina mellanhavanden genom särskilda överenskommelser i sådana fall, då en verklig gruvbrytning planerades, varför gruvlagens samäganderättsregler ansågs få sin huvudsakliga betydelse därutinnan, att de kunde bidra till att fixera själva utgångsläget för parternas förhandlingar (prop. 1938: 40 s. 167). Enligt 59 § skall delägarna årligen utse en gruvföreståndare för gruvans förvaltning. Denne väljes vid en stämma, som skall hållas med delägarna minst en gång om året. Därvid skall även frågor angående gruvrörelsens bedrivande och andra gemensamma angelägenheter företagas (61 §). Vid omröstning på stämman skall varje delägares rösttal beräknas efter den lott han äger i gruvan. Val avgöres vid lika rösttal genom lottning. I andra frågor skall den mening gälla såsom beslut för alla delägare vilken erhållit högsta rösttal eller vid lika rösttal biträdes av ordföranden (62 §). Undantag härifrån har gjorts för det fall, att oenighet föreligger om brytningens omfattning. I 63 § stadgas sålunda bl. a. följande: Vill några delägare bryta mera och andra mindre och innehar de förra minst hälften i gruvan, må den större brytningen ske. De som påkallat denna är dock skyldiga att ensamma utge tillskott som erfordras utöver behovet för den mindre brytningen. Detsamma gäller, om några delägare vill börja brytning eller efter utmålsläggningen företaga arbeten för undersökning av fyndighet och andra icke vill deltaga däri.

I 9 kap. gruvlagen (65—67 §§) regleras formerna för överlåtelse av gruva eller andel däri och i 10 kap. (68—78 §§) meddelas åtskilliga bestämmelser om tillsyn över gruvdriften. I 11 kap. gruvlagen slutligen meddelas vissa särskilda bestämmelser angående den rätt i gruvrättsligt hänseende som tillkommer innehavare av stadgad åborätt samt regler om talan mot bergmästarens beslut i vissa fall ävensom forum- och åtalsbestämmelser m. m.

II. Förslagets allmänna grunder

Utredningen

I *malminventeringsavsnittet* av sitt betänkande har utredningen inledningsvis lämnat en redogörelse för kända malm- och mineralförekomster i Norrbottens län. Enligt utredningens mening är kännedomen om flertalet malm- och mineralförekomster i länet ringa beroende på att i regel endast ofullständiga undersökningar utförts. Bortsett från de fyndigheter, där brytning pågår eller beslutats, saknas i det närmaste helt systematiska undersökningar. Underlag saknas sålunda för en realistisk bedömning av länets totala malmtillgångar. De geologiska förhållandena giver emellertid anledning förmoda att en allmän inventering av järnmalmstillgångarna i länet skulle leda till att nya järnmalmstillgångar påvisas såväl inom som utanför de nu kända malmfälten i Norrbottens län.

Föreliggande prognoser rörande efterfrågan på järnmalm tyder enligt utredningens åsikt på att det kommer att finnas avsättningsmöjligheter för en väsentligt ökad järnmalmproduktion i Norrbottens län under de närmaste decennierna. Från samhällsekonomisk synpunkt är det utomordentligt viktigt att en produktionsökning koncentreras till malmförekomster, som med hänsyn till storlek, beskaffenhet, transportförhållanden och möjligheter till samhällsservice erbjuder de på lång sikt bästa förutsättningarna för lönsam gruvdrift. Att så sker är av betydelse även för strävandena att skapa varaktiga försörjningsmöjligheter för länets befolkning. Utredningen anser det under sådana förhållanden angeläget, att den väntade ökningen av malmexploateringsverksamheten planeras på grundval av ingående kunskaper om malmförekomsterna i länet. En dylik grundval kan endast vinnas genom en systematisk inventering av järnmalmstillgångarna.

Utredningen föreslår att SGU skall — med fullföljande av en av verket redan påbörjad prospektering — genomföra en allmän inventering av järnmalmstillgångarna i Norrbottens län enligt riktlinjer som utredningen framlägger. Det förordade inventeringsprogrammet omfattar två etapper, nämligen dels regionalprospektering för att översiktligt lokalisera tillgängliga malmförekomster och dels lokalprospektering för att närmare undersöka de funna malmen. Regionalprospekteringen omfattar bl. a. magnetiska mätningar från flygplan, geologiska detaljkarteringar och geofysiska markmätningar. En viktig förutsättning för regionalprospekteringen — liksom för inventeringen i övrigt — är att ett modernt topografiskt kartmaterial står till förfogande. Då sådant material endast föreligger i otillräcklig omfattning förutsätter utredningen att kartverket får i uppdrag att utföra erforderligt karteringsarbete. Lokalprospekteringen innefattar bl. a. omfattande geofysiska markmätningar och geologiska detaljkarteringar.

Inventeringen bör enligt utredningens mening omfatta de ur malminventeringssynpunkt mest intressanta områdena av länet, nämligen främst de norra och västra delarna av inlandet med undantag av fjällregionen, samt lokalprospektering beträffande vissa större fyndigheter inom samma område. Inventeringen bör vara inriktad på en undersökning särskilt av järnmalmstillgångarna, men utredningen förutsätter som självfallet, att även andra malm- och mineralförekomster uppmärksammas. Inventeringen föreslås bli genomförd under åren 1963—1972 med vissa möjligheter till forcering efter fyra å fem år. De totala kostnaderna beräknas till omkring 40 milj. kr., av vilket belopp omkring hälften faller på regionalprospekteringen medan återstoden avser lokalprospektering, forsknings- och utvecklingsarbete samt analyser m. m.

I det *gruvrättsliga avsnittet* av betänkandet uppehåller sig utredningen vid frågan om de olika gruvrättsliga systemen. Därvid framhålls, att genom inmutningssystemet har avsetts att tillgodose behovet av stimulans till eftersökande av mineral. Genom att upptäckaren, om han sökt inmutning före andra, får en laglig rätt till den fyndighet han upptäckt, kan han

taga risken av de ofta betydande kostnader, som i allmänhet är förbundna med prospekterings- och undersökningsverksamhet. I fråga om koncessionssystemet betonar utredningen, att detta till sin natur icke är lika prospekteringsbefrämjande som inmutningssystemet. Den mer eller mindre diskretionära prövning, som beviljandet av koncession innebär, medför nämligen lätt viss osäkerhet för upptäckaren. Å andra sidan inrymmer koncessionssystemet enligt utredningens mening bättre möjligheter för statsmakterna att öva tillsyn över prospekteringsverksamheten och exploateringen av mineralfyndigheterna. I detta sammanhang påpekar utredningen, att nuvarande gruvlagstiftning erbjuder relativt små möjligheter att vid passivitet hos en inmutare få till stånd gruvbrytning, där en sådan framstår som önskvärd från allmän synpunkt. I fråga om gruvor, vari staten njuter jordägare- eller kronoandel, kan ett visst statligt inflytande över gruvbrytningen otvivelaktigt utövas, men enligt utredningens mening är möjligheterna för vederbörande statliga organ att få i gång gruvdrift i praktiken tämligen begränsade, om inmutaren sätter sig emot arbetet. Icke heller torde nuvarande gruvrätt med dess nära nog automatiskt verkande regler inrymma möjligheter att vid exploatering av en fyndighet i alla fall åstadkomma en avvägning, som i skälig mån tillgodoser andra betydelsefulla samhällsintressen än gruvnäringens. Av vikt är otvivelaktigt att naturvårds-, kulturvårds- och vattenvårdssynpunkter blir beaktade vid exploateringen och att en rimlig avvägning mellan gruvnäringens intressen, å ena, samt fastighetsbildnings- och planintressena, å andra sidan, kan komma till stånd. Enligt utredningen är också möjligheterna att med vårt nuvarande gruvrättsliga system lösa eventuella komplikationer i förhållandet mellan olika innehavare av gruvrätter begränsade. Utredningen har särskilt fäst sig vid, att något legalt hinder icke finnes mot uppkomsten av situationer innebärande att en inmutare låser en annan eller att två eller flera inmutare låser varandra. Oavsett om sådana spärrar uppkommit oavsiktligt eller avsiktligt, anses de av utredningen innebära risker för att rationell brytningsplanering eller gruvbrytning över huvud omöjliggöres inom de av spärrarna berörda områdena.

Även om utredningen sålunda funnit vissa nackdelar hos vårt nuvarande gruvrättsliga system, anser utredningen det falla utom ramen för dess uppdrag att till omprövning upptaga frågan om vår allmänna gruvlagstiftnings konstruktion i stort. Detta är enligt utredningens mening ett vittsyftande spørsmål, som i sig innefattar skilda problem, vilka var för sig måste bli föremål för ingående penetration. Frågan huruvida en övergång till en allmän koncessionslagstiftning för gruvrättens del är påkallad för vårt lands vidkommande torde enligt vad i betänkandet anföres få prövas i annat sammanhang. Däremot har utredningen icke ansett sig kunna undgå att överväga vissa mindre genomgripande lagstiftningsåtgärder inom ramen för vårt nuvarande gruvrättsliga system.

Utredningen har i detta sammanhang särskilt betonat, att vissa tendenser kan skönjas i Norrbotten till en splittring av gruvrättigheterna, som

från exploateringssynpunkt kan skapa svårigheter i framtiden. För att belysa detta har utredningen vid sitt betänkande fogat en karta över de gruvrättsliga förhållandena inom Vittangiområdet i Norrbottens län, sådana dessa förhållanden gestaltade sig den 6 juli 1962. Kartan torde få såsom bilaga fogas vid detta protokoll (*Bilaga C*). Utredningen framhåller, att av det stora antalet inmutningar kommer med största sannolikhet endast en ringa del att leda till utmål. Även med hänsyn tagen härtill och med beaktande av att något eller några utmål kan komma att förfalla eller att samarbetsavtal kan komma att träffas, anser utredningen att kartan väl illustrerar problemställningen. Mot denna bakgrund framstår det enligt utredningens mening som särskilt önskvärt, att regler tillskapas, som kan möjliggöra för därav intresserade att i låsta situationer få till stånd en bättre ordning. Sådana regler skulle enligt utredningens mening kunna bli till gagn såväl för gruvrättsägarna själva som för gruvnäringen såsom sådan och därmed för hela samhället.

För att bota vissa av de i det föregående berörda bristerna i gällande rätt har utredningen såsom inledningsvis anmärkts föreslagit en lag med särskilda bestämmelser om inlösen av inmutningsrätt, syftande till att möjliggöra såväl undanröjande av bestående olägenheter i det inbördes förhållandet mellan innehavare av närbelägna mineralfyndigheter som upptagande av gruvdrift, som anses önskvärd från allmän synpunkt. Utredningen har emellertid också ställt sig frågan, om man bör nöja sig med sådana lagstiftningsåtgärder eller om man icke dessutom bör överväga en omläggning av systemet i ändamål att förhindra eller i varje fall försvåra uppkomsten av nya intressekonflikter av här ifrågakarande natur. Utredningen betonar, att en övergång från inmutnings- till koncessionssystem skulle verka i sådan riktning. Att nu släppa det för svensk rätt traditionella inmutningssystemet anser utredningen emellertid som redan förut antytts innebära en synnerligen genomgripande reform, som icke bör komma i fråga annat än efter en förutsättningslös utredning, vid vilken icke blott de speciella förhållandena beträffande Norrbotten måste beaktas utan hänsyn även tagas till hela den svenska gruvhanteringen. Även andra omläggningar i syfte som förut angivits har enligt vad i betänkandet uppgivits diskuterats inom utredningen, däribland frågan om en ändring i gruvlagens bestämmelser om statsgruvefält, utan att dock föranleda något förslag från utredningens sida.

Oavsett om och när en mera omfattande översyn av den svenska gruvlagstiftningen kommer till stånd, anser utredningen det vara angeläget att de nuvarande rättsreglerna icke tillåtes leda till att de brytvärda malmerna i Norrbotten splittras på alltför många händer. En sådan utveckling kan enligt utredningens uppfattning icke uteslutas. Utredningen hänvisar därvid till en sammanställning över inmutningar inom Norrbottens län, vilken — efter komplettering med uppgifter för år 1962 — såsom bilaga torde få fogas vid protokollet i detta ärende (*Bilaga D*), och framhåller att enligt sammanställningen inmutningsverksamheten i länet ökat icke obetydligt

fr. o. m. senare hälften av 1950-talet. Samtidigt anmärker emellertid utredningen, att denna ökning otvivelaktigt har ett visst samband med den förändrade malmletningstekniken. Genom att såväl staten som de malmletande företagen övergått till flygprospektering har under det sista årtiondet erhållits ett stort antal indikationer, vars orsaker kan vara osäkra. Man har därför inmutat avsevärt större områden än som var erforderligt med äldre prospekteringsmetoder, med vilka endast mindre områden kunde medhinnas. Även med beaktande härav anser utredningen dock, att det förhållandevis stora antalet inmutningar måste uppfattas som ett tecken på ett ökat intresse för de norrbottniska malmerna från olika malmletares sida.

Angelägenheten av att undvika en splittring av gruvrätterna anser utredningen vara särskilt stor inför den omfattande prospekteringsverksamhet i statlig regi inom Norrbotten, som utredningen föreslår.

Med hänsyn till vad sålunda anförts anser utredningen övervägande skäl tala för att rätten för enskilda att inmuta i Norrbotten inskränkes under en begränsad tid. Genom bestämmelser härom skulle enligt vad utredningen anför en återgång kunna sägas ske till förhållanden liknande dem som rådde i länet under förra delen av detta århundrade. Från år 1902 intill dess nuvarande gruvlag trädde i kraft den 1 januari 1940 var nämligen rätten till inmutning inom de nordligaste delarna av landet begränsad. Den sista av de lagar, som innehöll sådana inskränkande bestämmelser, nämligen lagen den 28 april 1926 om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län, föreskrev att inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län inmutning för annans räkning än kronans ej utan Kungl. Maj:ts för särskilt fall givna tillstånd finge ske på kronojord, som ej innehades under ständigt besittningsrätt eller vore anslagen till boställe.

I sin allmänna motivering till lagförslaget har utredningen vidare berört vissa särskilda spörsmål. Sålunda anföres i betänkandet, att utredningen ej ansett sig böra föreslå, att de nya bestämmelserna om inskränkning i inmutningsrätten skall göras tillämpliga inom andra delar av landet än Norrbotten. Att ett sålunda begränsat inmutningsförbud kommer att medföra icke önskvärda konsekvenser på andra håll inom vårt land, anser utredningen knappast behöva befaras. Däremot kan under vissa förutsättningar en inskränkning i den fria inmutningsrätten inom Norrbotten innebära en risk för minskad prospektering inom länet. Härom anför utredningen följande.

Enskilt kapital torde icke stå till buds för en malmletningsverksamhet, om icke den som först upptäcker en fyndighet har vissa möjligheter att förvärva bearbetningsrätt till densamma eller, i varje fall, rätt till ersättning för upptäckten. Såsom tidigare betonats ligger det i den fria inmutningsrättens princip att uppmuntra till sökande efter mineral. Även inom ramen för gruvrättsliga system, som bygger på andra principer, kan emellertid upptäckarens intresse av utbyte av sitt fynd tillgodoses i den utsträckning, som må anses erforderlig för att uppmuntra till prospektering.

Utredningen vill såsom ett exempel på hur frågan lösts i en koncessionslag hänvisa till bestämmelsen i 45 § uranlagen, enligt vilken den som upptäckt fyndighet av uranhaltigt mineral är berättigad att, om annan får koncession, av denne få skälig gottgörelse. Enligt uttalande av föredragande departementschefen i prop. 1960: 160 bör denna gottgörelse omfatta ersättning för upptäckarens kostnader, däri givetvis inbegripet beräknad kostnad för egen arbetsinsats, samt något slag av »hittelön», varvid hänsyn bör tagas till fyndighetens beräknade värde.

När 1926 års lag upphävdes i samband med gruvlagens tillkomst, framhölls detta som en åtgärd ägnad att befrämja malmletning. Denna uppfattning torde ha ägt sin riktighet. 1926 års lag tillgodosåg nämligen icke behovet av stimulans till malmletning. För att annan än kronan skulle få inmuta på odisponerad kronojord förutsattes som förut anmärkts Kungl. Maj:ts *för särskilt fall* givna tillstånd. Bestämmelsens formulering innefattade tydligen icke någon befogenhet för Kungl. Maj:t att på förhand helt allmänt tillställa inmutning av alla fyndigheter, som upptäcktes inom ett område. En ny lag, som inskränker den fria inmutningsrätten i Norrland, bör där emot avfattas så, att Kungl. Maj:t tillerkännes en dylik vidare befogenhet. Om så sker och Kungl. Maj:t liberalt utnyttjar denna befogenhet, kan verkningarna av ett inmutningsförbud i Norrbotten icke antagas komma att i någon högre grad hämma den enskilda malmletningen i länet. Lägges härtill de avsevärt ökade insatser inom den statliga prospekteringen, som kan väntas om utredningens förslag beträffande malminventeringen realiserar, bör detta sammantaget skapa förutsättningar för en påtaglig ökning av den totala prospekteringsverksamheten inom Norrbotten.

En dispens skall enligt utredningens mening självfallet kunna avse särskild fyndighet men, såsom nyss anmärkts, även kunna givas ett vidare innehåll. Kungl. Maj:t bör sålunda vara oförhindrad att för visst område lämna inmutningstillstånd avseende fyndigheter av alla de mineral, som är inmutningsbara enligt gruvlagens 1 §. I fråga om tillämpningen härav framhåller utredningen följande.

Om utredningens förslag beträffande järnmalmsoinventeringen genomföres, kommer de resurser SGU disponerar för Norrbottensundersökningarna att väsentligen bli tagna i anspråk för inventering av de områden i Norrbotten, som i enlighet med vad förut sagts skall undersökas. Inom övriga delar av länet synes, såvitt nu kan bedömas, en relativt omfattande dispensgivning i och för sig kunna komma i fråga. Givet är att Kungl. Maj:t, som prövar dispensfrågorna, måste bedöma behovet och önskvärldheten av enskild inmutningsverksamhet i varje särskilt fall med beaktande av olika omständigheter av vikt. Inom området för den planerade statliga järnmalmsoinventeringen — i varje fall sådana delar därav där den statliga regionalprospekteringen icke slutförts — bör givetvis återhållsamhet med dispenser iakttagas. Det bör dock vara möjligt att även inom detta område ge dispens för inmutning av exempelvis sulfidmalmer, i den mån Kungl. Maj:t finner detta påkallat av samhällsekonomiska eller andra skäl.¹ Med hänsyn härtill synes det vara lämpligt, att Kungl. Maj:t skall kunna inskränka inmutningstillstånd till att gälla allenast i fråga om fyndigheter av visst slag.

¹ Med sulfidmalmer avses malmer, som huvudsakligen utgöres av svavelföreningar, i vilka koppar, zink, bly, järn o. s. v. kan ingå. Prospektering efter sulfidmalm sker med utnyttjande väsentligen av andra metoder än prospektering efter järnmalm.

Utredningen kommer i detta sammanhang in på frågan om samverkan mellan olika prospekterare och anför därvid:

En sådan mera allmänt hållen dispensregel, som nyss skisserats, är enligt utredningens mening betingad även av andra skäl än en önskan att stimulera till enskild prospekteringsverksamhet i Norrbotten. Därigenom skulle nämligen öppnas en möjlighet för Kungl. Maj:t att åvägabringa en organiserad samverkan mellan dem, som anmäler intresse för och kan anses ha förutsättningar för en mera systematiskt upplagd prospektering inom länet. En sådan samverkan — av särskild betydelse under en period av mera intensiv prospekteringsverksamhet — kunde öka möjligheterna att på ett rationellare sätt än eljest få till stånd en redovisning av länets mineraltillgångar och därigenom främja utvecklingen av länets näringsliv.

För att fördelar av detta slag skall uppnås, bör enligt utredningens mening Kungl. Maj:t tilläggas befogenhet att föreskriva villkor för medgivande till inmutning enligt den nya lagen.

Beträffande frågan, huruvida inmutningsförbudet skall gälla fyndigheter på all mark, erinrar utredningen om att tidigare gällande inmutningsförbud endast avsåg odisponerad kronojord men att tanken under 1920-talet hade väckts, att göra det tillämpligt beträffande all jord, publik såväl som enskild, inom de län där förbudet gällde. Förslaget blev emellertid aldrig genomfört. Som skäl härför angavs, att en så vittgående förändring i lagstiftningen då icke borde vidtagas utan tvingande skäl (prop. 1926:207 s. 14). Nu bör frågeställningen enligt utredningens mening vara, huruvida ett inmutningsförbud för Norrbotten med hänsyn till sitt syfte bör avse all jord inom länet eller om ett förbud mot inmutning på kronan tillhörig mark kan anses tillräckligt.

Utredningen framhåller, att kronan äger 69 procent av hela länets landareal och att av den jord, som bedömts såsom särskilt intressant från malminventeringssynpunkt, 76 procent tillkommer kronan. Utredningen fortsätter:

Även om sålunda kronans markinnehav i länet kan sägas vara mycket betydande, torde av effektivitetshänsyn böra krävas, att den nya lagstiftningen skall vara tillämplig även i fråga om annan mark än kronans. Man måste nämligen beakta, att i vissa av de trakter, där de nu kända malmerna befinner sig, kronans äganderätt till marken icke på långt när har den omfattning, som de nyss återgivna andelstalen antyder. Inom det område som ligger inom en mils avstånd från Svappavaara äger kronan sålunda endast 18 procent av marken och inom ett lika stort område kring Kaunisvaara är bara 4 procent av marken kronans.

Bestämmelser om inmutningsförbudet bör enligt utredningens mening meddelas i en särskild lag. Såsom tidigare framhållits, föreslår utredningen att lagens giltighetstid skall vara begränsad. Med hänsyn till sambandet mellan den nya lagen och den föreslagna statliga malminventeringen i Norrbotten föreslås begränsningen till den tid, som erfordras med hänsyn till det statliga regionala inventeringsprogrammet, eller förslagsvis tio år. I samband därmed anmärker utredningen, att statsmakterna under den-

na tid också skulle få rådrum till närmare översyn av den allmänna gruvrätten.

Beträffande lagförslagets övergångsbestämmelser, som bl. a. innehåller regler enligt vilka lagen skulle givas i viss mån tillbakaverkande kraft, må hänvisas till vad som anföres i det följande.

Yttrandena

Utredningens uppfattning om behovet av en allmän malminventering i Norrbottens län delas av det stora flertalet remissinstanser. Däremot föreligger i fråga om utredningens förslag beträffande inventeringens uppläggning och genomförande vissa erinringar från ett antal remissinstanser. Erinringarna avser främst utredningens bedömning av värdet av hittills utförd enskild malmetning och fördelningen av insatserna mellan regional- och lokalprospektering.

Angelägenheten av att en omfattande och långsiktig malminventering i Norrbottens län kommer till stånd understrykes av bl. a. *arbetsmarknadsstyrelsen, kommerskollegium, länsstyrelserna i Västmanlands, Kopparbergs och Norrbottens län, Jernkontoret, LKAB, Svenska gruvföreningen, Sveriges industriförbund och Svenska gruvindustriarbetareförbundet*. Remissinstanserna är i allmänhet ense om att största möjliga kunskap om Norrbottens malmförekomster främjar en ur samhällsekonomisk synpunkt riktig disposition av dessa naturtillgångar liksom en rationell inriktning av lokaliserings- och investeringspolitiken i Norrbottens län.

Utredningens påstående, att nuvarande kunskaper om malmförekomsterna skulle vara högst bristfälliga, delas ej av *statskontoret*, som säger sig ha erfarit att stora delar av det för mätningar planerade området redan övermätts från flygplan. Även *länsstyrelsen i Västerbottens län* anser, att utredningen underskattat värdet av de enskilda företagens insatser på området. *Svenska gruvföreningen* och *Sveriges industriförbund* anser, att utredningens uppfattning om den enskilda malmetning som ägt och äger rum är felaktig. Gruvföreningen uppger bl. a. att inom det område, som av utredningen föreslås bli föremål för regionalprospektering, redan genom enskilda företag nära 40 procent av arealen, innefattande den övervägande delen av de ur geologisk synpunkt intressanta områdena, blivit övermätt från flygplan.

I fråga om inventeringens uppläggning och genomförande ansluter sig bl. a. *kommerskollegium* i huvudsak till utredningens förslag. Kollegium framhåller, att en inventering av det slag som angives i betänkandet icke kan beräknas ge resultat i form av ökad malmbrytning och flera arbetstillfällen inom den närmaste framtiden. Om syftet med inventeringen vore att nå snabba resultat, skulle det onekligen vara mera ändamålsenligt att, såsom samtliga bergmästare förordat, sätta in större del av undersökningarna på lokalprospektering och exploateringsundersökning av redan upptäckta fyndigheter. Kollegium anser det emellertid riktigt, att de regionala undersökningarna igångsättes och genomföres i den utsträckning utredningen före-

slår. Detta rimmar bäst med riktlinjerna för den allmänna planering för Norrbotten, i vilken inventeringen skall ingå såsom ett särskilt betydelsefullt led. Betydande prospekteringsarbeten har, enligt vad som är känt för kommerskollegium, redan utförts av enskilda gruvföretag inom de områden som föreslås bli undersökta av SGU. Med hänsyn till att prospekteringstekniken utvecklas, kan detta dock enligt kollegii mening i och för sig ej åberopas såsom något avgörande skäl mot en ny prospektering av föreslagen omfattning. Kommerskollegium anser det dock angeläget, att vid den nya prospekteringen de hittills vunna resultaten så långt möjligt beaktas och att ett samarbete med gruvföretagarna eftersträvas. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser det föreslagna förfaringssättet att uppdraga inventeringen åt SGU och att låta den bekostas av statsmedel vara det enda möjliga, om man snabbt vill nå det avsedda resultatet. *LKAB* menar att, trots att såväl SGU som ett antal enskilda företag utfört omfattande magnetiska mätningar från flygplan över delar av området, det synes angeläget, att en karta upprättas efter flygningar under enhetliga förutsättningar. Det undandrar sig *LKAB:s* bedömande, huruvida visst nu i enskild ägo befintligt mätmaterial är insamlat under sådana betingelser, att det till någon del skulle kunna infogas i en sammanhängande karta och ny mätning av vissa arealer skulle kunna undvikas. Detta material är icke offentligen tillgängligt. Om det skulle ställas till förfogande och ha erforderliga tekniska karakteristika, kunde måhända ny flygmätning över vissa områden vara överflödigt. Utredningens förslag rörande inventeringens uppläggning och genomförande tillstyrkes i övrigt av *arbetsmarknadsstyrelsen, SGU och länsstyrelsen i Norrbottens län*.

Flera remissinstanser uttalar sig för att man i möjligaste mån bör söka utnyttja även resultaten av enskild malmletning. Vidare anser man, att det fortsatta inventeringsarbetet bör ske i nära samarbete med enskilda gruvindustrier. Exempelvis anser *statskontoret*, att man i första hand bör företaga en allsidig genomgång och bedömning av det material rörande malmtillgångarna, som synbarligen föreligger på skilda håll, innan en fullständig nyprospektering påbörjas. Resultatet av denna genomgång bör bli avgörande för det fortsatta prospekteringsarbetets omfattning och för de former i vilka detsamma lämpligen bör bedrivas. *Länsstyrelserna i Kopparbergs län och Västerbottens län* samt *Jernkontoret* förordar en samordning av prospekteringsverksamheten med *LKAB* och enskilda gruvindustrier. Skulle medel ställas till förfogande även för en regionalprospektering, måste enligt *Sveriges industriförbunds* mening till grund för denna läggas en utredning, som — i motsats till den nu framlagda — ger en rättvisande bild av den samlade kännedomen om geologien och malmfyndigheterna i länet. De bästa förutsättningar för en effektiv undersökningsverksamhet torde sedan skapas, om samarbete etableras mellan enskilda företag och SGU. *Svenska gruvförbundet* menar, att målsättningen för malminventeringen måste vara sådan, att nya insatser icke förtar intresset hos dem, som hittills varit inriktade på insatser inom Norrbotten, att fortsätta med sina arbeten. I detta avseende finns det anledning till anmärkning mot betänkandet, och risk föreligger att däri föreslagna åtgärder har negativ effekt.

Från några håll förordas att man i första hand bör inrikta arbetena på lokalprospektering. Uttalanden i denna riktning göres av bl. a. *bergmästarna och länsstyrelserna i Örebro län och Västerbottens län*. *Jernkontoret* anser en omprövning av utredningens program för malminventeringen påkallad med hänsyn till den omfattande prospektering som redan genomförts i Norrbotten och till den kunskap som erfordras om kvantitet och kvalitet hos de kända fyndigheterna. En omprövning av de föreslagna riktlinjerna för malminventeringen förordas med i huvudsak samma motivering som *Jernkontorets* även av *Svenska gruvföreningen* och *Sveriges industriförbund*.

Allmänna synpunkter rörande utredningens lagförslag framföres i några remissyttranden.

Statskontoret anser, att de av utredningen väckta lagstiftningsfrågorna bör upptagas till övervägande, när erfarenheter föreligger om möjligheterna att nå önskat resultat samarbetsvägen.

Enligt *arbetsmarknadsstyrelsen* är det angeläget, att gruvlagen får sådan utformning, att den möjliggör en rationell planering och användning av våra malmfyndigheter och underlättar en strukturrationalisering inom gruvnäringen.

Etableringsutredningen anför, att de spörsmål malmutredningen haft att taga ställning till endast i begränsad omfattning berör de områden, som ingår i etableringsutredningens uppdrag. Etableringsutredningens arbete har ännu icke fortskridit så långt, att definitiv ståndpunkt kunnat tagas till de problem rörande etableringsrätten, som har samband med utnyttjandet av mineraltillgångarna. Såvitt nu kan bedömas, synes det emellertid icke sannolikt att ett genomförande av de av malmutredningen framlagda förslagen till ändring i gruvlagstiftningen skulle komma att försvåra den översyn av etableringsreglerna på gruvrättens område som pågår inom etableringsutredningen.

Svenska gruvföreningen anser det anmärkningsvärt, att utredningen vid sidan om sitt egentliga uppdrag upptager principiella gruvrättsliga frågor till övervägande i en närmast såsom lokalt näringspolitiskt avsedd och med tanke därpå sammansatt utredning samt att utredningen framlägger förslag om betydelsefulla ändringar i nuvarande gruvrätt. Gruvföreningen kan icke dela utredningens uppfattning, att det endast är fråga om vissa mindre genomgripande lagstiftningsåtgärder inom ramen för vårt nuvarande gruvrättsliga system. Om utredningen verkligen haft i uppdrag att granska gruvlagen och att framlägga förslag till lagar rörande gruvrättsliga frågor, borde enligt gruvföreningens mening den enskilda gruvnäringen självfallet ha varit representerad i utredningen och även gruvrättslig expertis ha tillkallats. Gruvföreningen framhåller vidare att, om jämförelser skall göras mellan koncessionssystem och inmutningssystem, den privata aktiviteten inom prospekteringsområdet givetvis bör beaktas på ett helt annat sätt än som varit fallet i utredningen. Särskilt bör vid en sådan jämförelse undersökas med vilken framgång man med den ena eller andra organisationen lyckats över-

föra uppslag och lovande projekt från prospekteringsledet till gruvundersökning och drift. En sådan undersökning torde enligt gruvföreningen utvisa, att den av privata företag med stöd av inmutningssystemet bedrivna verksamheten varit framgångsrik, ett förhållande som klart framgår, när det gäller svensk gruvdrift.

I det av Svenska gruvföreningen åberopade yttrandet av *professorn S. Ljungman* anmärkes, att den nu gällande 1938 års gruvlag framkom såsom resultatet av mycket omfattande förberedelsearbeten. I yttrandet anföres där-
efter:

Icke mindre än tre offentliga utredningar hade avgivit förslag i frågan och samtliga förslag hade varit föremål för utförlig remissbehandling. Såsom naturligt var, intog frågan om samhällets kontroll över mineralfyndigheternas rationella utnyttjande en framskjuten plats i samtliga förslag. Åtskilliga förespråkare för en övergång från inmutningssystem till koncessionssystem fanns. Fram till gruvlagstiftningens departementsbehandling förelåg också i detalj utarbetade förslag om t. ex. tvångsleverans av malm för inhemsk förbrukning och rätt för kronan att övertaga gruva. Om man undantager frågan om sammanförande av närbelägna mineralfyndigheter, torde praktiskt taget alla de rättsliga problemställningar, som beröres i malmutredningens betänkande, ha varit föremål för ingående övervägande under förarbetena till 1938 års gruvlag. Slutresultatet blev den gällande lagtexten, som sedermera blott undergått vissa detaljändringar.

Det förslag beträffande inmutningsförbud, som malmutredningen nu framlägger, kan — — — till sina verkningar närmast betecknas såsom en åtminstone temporär övergång till koncessionssystemet. Även i övrigt berör malmutredningens förslag centrala punkter i den gruvrättsliga regleringen. Det måste enligt min mening anses helt oförenligt med hittillsvarande traditioner inom svensk civilrättslig lagstiftning, att förslag av denna räckvidd framlägges på ett så bräckligt underlag som här är fallet.

Kommerskollegium anser för sin del, att förslagen till lag om inlösen av inmutningsrätt och till lag med särskilda bestämmelser om inmutning inom Norrbottens län innehåller regler, som är svåra att förena med systemet i vår nuvarande lagstiftning. *Expropriationsutredningen*, som endast behandlar lagstiftningen om inlösen, anser att det ej med fog kan göras gällande, att en utredning av frågan, huruvida en allmän övergång till koncessionssystemet är påkallad för gruvrättens del, måste föreligga, innan ställning toges till frågan om nämnda lagstiftning.

Enligt *LKAB* är gruvlagen delvis föråldrad, delvis utformad med hänsyn till förhållandena i Mellansverige, som starkt avviker från situationen i Lappland. Gruvlagen är därför i behov av en revision, varvid bl. a. lämpligheten av en övergång från inmutningssystem till koncessionssystem bör övervägas.

Svenska gruvindustriarbetareförbundet uttalar, att förslag till ändringar av gruvlagen bör föregås av en mycket grundlig utredning, varefter remissinstanser bör få tillfälle yttra sig över betänkandet.

Svenska samernas riksförbund, som uttalar sin förvåning över att utredningen helt förbigått rennäringens förhållanden, påtalar behovet av en verk-

lig judiciell förprovning för erhållande av gruvrättigheter och av elementär rättvisa i fråga om fördelningen av rättegångskostnader vid förfarandet enligt gruvlagen. Förbundet yrkar också, att dessa frågor upptages vid det fortsatta lagstiftningsarbetet i anledning av vad som anförts i utredningens betänkande.

Utredningens förslag om inskränkning av den fria inmutningsrätten inom Norrbottens län har föranlett delade meningar bland remissorganen.

Förslaget tillstyrkes av *länsstyrelsen i Norrbottens län* och *Svenska gruvindustriarbetareförbundet*.

Samma ståndpunkt intager *länsstyrelsen i Västmanlands län*, som framhåller att, i den mån staten genom SGU nedlägger stora kostnader på en malminventering, det är naturligt att åtgärder vidtages för att förbehålla samhället frukterna av dessa ansträngningar, varför det föreslagna inmutningsförbudet synes principiellt väl motiverat. Länsstyrelsen anför vidare, att den mellansvenska gruvhanteringen för närvarande befinner sig i en utomordentligt besvärlig situation. Till en del förklaras denna enligt länsstyrelsens mening sannolikt av konjunkturella orsaker och skulle därför kunna förväntas vara övergående. Det är emellertid icke svårt att skönja även långsiktiga faktorer i bilden, sammanhängande med möjligheterna att till mycket låga kostnader få fram malm från välbelägna nyupptäckta fyndigheter på andra håll. Särskilda ansträngningar måste därför med all säkerhet sättas in på att få fram den svenska gruvhanteringsens produkter till lägsta brytnings-, hanterings- och transportkostnader till järnbruken, vilkas lokalisering historiskt bestämts av andra faktorer än de nu rådande. Det torde icke vara omöjligt, menar länsstyrelsen, att peka på exempel, i vilka en mindre rationell gruvdrift uppkommit på grund av att närbelägna fyndigheter befunnit sig i händerna på olika ägare.

Även *LKAB* är positivt inställt till det föreslagna inmutningsförbudet och anför därom bl. a. följande.

De splittrade gruvrättsliga förhållandena i Lappland illustreras av utredningen med en karta över Svappavaara- och Vittangiområdena. Med ett flertal andra kartblad kunde den splittring belysas, som uppstod särskilt under 1950-talet. Det har förekommit, att enskild inmutning erhållits mellan två tidigare statliga utmål, som ligger blott några hundra meter från varandra. Tidigare utmål har i vissa fall av annan intressent inringats med inmutningar. Inmutningar eller utmål har erhållits på en malm, vars huvuddel tillhör annan intressent och flera intressenter kan ha gruvrätter i en malmtrakt, där uppenbarligen samtliga malmer bör brytas enhetligt med utnyttjande av olika gemensamma anläggningar. I vissa sådana fall utgör inmutningen ingen prestation av värde ur allmän synpunkt, när malmens förekomst tidigare varit känd eller i varje fall skulle ha blivit det i samband med framtida brytning. Vid sidan av vissa självständigt brytbara av enskilda gjorda värdefulla malmfynd förekommer sålunda gruvrätter, som kan ha visst värde ur enskild spekulativ synpunkt men som närmast är ägnade att komplicera en framtida exploatering. Splittringen av gruvrätterna medför svårighet att få översiktlig kunskap om malmtrakten och kommer, då bryt-

ning aktualiseras, att i bästa fall orsaka svåra och långvariga förhandlingar, i sämsta fall avsevärt försena eller omöjliggöra brytningens igångsättande. Om förhållandena ostört skulle komma att under årtionden framåt utvecklas så som skett under det sist gångna årtiondet, skulle därmed avsevärda svårigheter skapas för en rationell exploatering. Det bör framhållas, att den skildrade utvecklingen är en naturlig följd av den svenska gruvlagstiftningens karaktär.

De bestämmelser i gruvlagen, som avser att underlätta lösandet av ovan skildrade problem, saknar praktiskt värde. — — — Enda framkomliga väg torde vara en förhandling mellan delägarna, varigenom en sådan ordning uppstår — exempelvis inlösen av eller utarrendering av den ena partens del — att företaget blir beslutsmässigt. Gruvlagen innehåller ingen bestämmelse, som är ägnad att underlätta en sådan förhandling. Svårigheten att värdera malm i fast klyft är mycket stor, varför förhandlingarna måste bli besvärliga i synnerhet som den part, som ligger närmast till att avstå sin andel kan försvåra förhandlingen genom att enligt gruvlagen kräva delägarskap i brytningen, något som praktiskt kan vara synnerligen olägligt.

LKAB finner det befogat att förhindra, att uppsplittringen av malmreserverna på mindre gruvrätter fortgår, innan gruvlagen hunnit överses. Det är vidare angeläget förhindra, att malminventeringen störes av sådana ur allmän synpunkt olämpliga, över vida områden utlagda inmutningar, som förekommit under 1950-talet. Utredningens förslag, att inmutningsförbud skall råda under den tid malminventeringen pågår synes därför välgrundat. Effekten av en statlig allmän malminventering jämte en översyn av gruvlagen måste, om inmutningsförbud icke råder, bli att en kapplöpning uppstår om att skaffa gruvrätter i syfte att föregripa såväl malminventeringens som lagöversynens resultat. Det är emellertid angeläget, att enskild malmetning i ur allmän synpunkt värdefulla former kan fortsättas. Dispensförfarandet synes ge utrymme härför.

Med utgångspunkt i utredningens förslag om en malminventering tillstyrker *kammarkollegiet* i princip det föreslagna inmutningsförbudet. Härvid beaktar kollegiet särskilt de fördelar som står att vinna genom att Kungl. Maj:t vid meddelande av dispenser har möjlighet att begränsa och dirigera den enskilda prospekteringen och såsom dispensvillkor föreskriva långtgående skyldighet att redovisa resultaten av dispens sökandes prospektering. Skulle däremot utredningens förslag rörande regional prospektering finnas icke alls eller endast i begränsad utsträckning böra genomföras, anser kollegiet att tillräcklig grund för ifrågavarande inmutningsförbud icke föreligger.¹

Länsstyrelsen i Kopparbergs län förklarar sig kunna tillstyrka förslaget om inmutningsförbud endast under förutsättning, att järn- och stålverken garanteras att genom egna inmutningar dispensvägen får sitt malmbehov tillgodosett. Länsstyrelsen framhåller därvid, att dessa industrier har ett rättmätigt intresse av att trygga sin råvaruförsörjning på längre sikt. Tillgången till egna järnmalmsgruvor är en av de väsentligaste förmånerna för många av dessa företag. Det måste därför enligt länsstyrelsen vara ett samhällsekonomiskt intresse av vikt att icke förhindra företagen att skaffa sig

¹ En ledamot av kollegiet är skiljaktig och förklarar sig avstyrka förslaget om inmutningsförbud.

malmfyndigheter, även sådana som kan hållas i reserv för att successivt tagas i anspråk.

SGU anför, att det med den starka ställning staten erhållit genom införandet av kronoandelen i gruvlagen kan ifrågasättas om tillräckliga skäl föreligger för införandet av ett inmutningsförbud, i synnerhet om den föreslagna inlösenlagen införes.

Utredningens förslag om inmutningsförbud i Norrbottens län avstyrkes av *hovrätten för Övre Norrland, kommerskollegium, bergmästarämbetena, länsstyrelsen i Västerbottens län, Jernkontoret, Svenska gruvföreningen och Sveriges industriförbund.*

Hovrätten för Övre Norrland erinrar i sitt yttrande om utredningens uttalande, att det torde falla utom ramen för utredningens uppdrag att till omprövning upptaga frågan om vår allmänna gruvlagstiftnings konstruktion i stort, ävensom om utredningen i anslutning därtill gjorda påpekande, att frågan huruvida en övergång till en allmän koncessionslagstiftning för gruvrättens del är påkallad torde få prövas i annat sammanhang. Dessa utredningens uttalanden bör enligt hovrättens mening jämväl äga tillämpning på de gruvrättsliga förhållandena i Norrbotten. Hovrätten kan emellertid icke finna annat än att den särslagstiftning, som kommer till uttryck i förevarande lagförslag, utgör ett väsentligt avsteg från gällande principer i gruvlagen och att förslaget för Norrbottens del innebär en övergång till koncessionslagstiftning. Lagförslaget innebär således att den grundläggande bestämmelsen i 1 § gruvlagen, som stadgar att envar äger genom inmutning rätt att undersöka och bearbeta på egen eller annans grund belägen mineralfyndighet av det slag som angives i lagrummet, under den närmaste tioårsperioden upphäves inom Norrbottens län och i stället ersättes med ett stadgande i första hand om ensamrätt för kronan till inmutningsrätt och i andra hand om rätt för enskild — efter av Kungl. Maj:t företagen diskretionär lämplighetsprövning — att erhålla tillstånd till inmutning. Det kan enligt hovrättens mening även hävdas, att förslaget i praktiken får samma verkan som om marken inom hela länet — såväl enskild mark som kronojord — utlägges som statsgruvefält under den kommande tioårsperioden, något som ej ens utredningen torde ha åsyftat med förslaget. Huvuddelen av vårt lands malmtillgångar är koncentrerad till Norrbottens län. Vid angivna förhållanden föreligger enligt hovrättens mening starka betänkligheter mot genomförande inom Norrbottens län av en provisorisk lagstiftning, som gör avkall på principen om den fria inmutningsrätten och som således medför, att andra gruvrättsliga principer kommer att gälla för Norrbottens län än för landet i övrigt. En lagstiftning med så ingripande och för gruvnäringen i Norrbottens län så betydelsefulla konsekvenser som den föreslagna bör icke komma till stånd utan att föregås av en allsidig och ingående utredning av hela problemkomplexet. Det av utredningen redovisade materialet anser hovrätten vara uppenbarligen otillräckligt som underlag för den föreslagna lagstiftningen.

Kommerskollegium ifrågasätter i sitt avstyrkande yttrande, om icke före-

varande lagförslag i händelse att det genomfördes skulle väsentligen motverka i stället för att främja gruvnäringen i Norrbotten. Det torde enligt kollegii mening icke kunna undvikas, att ett inmutningsförbud kommer att i betydande utsträckning hämma intresset för enskild prospektering i Norrbotten. Kollegium framhåller vidare, att det icke gives något belägg för att de enskilda gruvföretagarnas verksamhet medfört olägenheter ur de synpunkter utredningen skall tillgodose. Icke heller har några övertygande skäl anförts för att sådana olägenheter skulle uppkomma av att den enskilda verksamheten finge fortgå under den föreslagna inventeringen. Vid sin bedömning av de gruvrättsliga förhållandena har enligt kollegium utredningen uppenbarligen underskattat värdet för det allmänna av de enskilda gruvföretagens insatser.

Inmutningsförbudet måste enligt uttalande av *bergmästarämbetet i norra distriktet* innebära, att den för närvarande existerande, av andra än SGU bedrivna prospekteringen kan komma att upphöra. Någon svårighet ur äganderättssynpunkter för staten att få igång undersökningar eller brytningar finnes icke. Icke heller förekommer i realiteten någon splittring av gruvintressena. Staten har redan det största inflytandet. Den övriga prospekteringsverksamheten är knuten till praktiskt taget endast tre stora, väl utrustade enskilda bolag. Gruvintressena är alltså mycket väl samlade. Enligt ämbetets åsikt kan det därför icke föreligga något skäl till inmutningsförbud under tio år enligt utredningens förslag. *Bergmästarämbetet i östra distriktet* betonar, att kronan enligt gruvlagens nuvarande utformning har rätt till hälftendelägarskap i varje ny fyndighet och såsom jordägare i det övervägande antalet äldre fyndigheter. Därmed har staten redan möjlighet att föranstalta om brytning, om det ur samhällelig synpunkt eller av annat skäl anses fördelaktigt. De fyndigheter, där staten icke har denna möjlighet, är i minoritet och från dem torde man kunna bortse. Det av utredningen åberopade viktigaste skälet för inmutningsförbudet, nämligen att förhindra splittring och att samla hela gruvfält på en hand, anser ämbetet på angivna skäl icke vara hållbart. Ämbetet betonar också, att landets järnverk måste bygga sin framtid på råvaran och därför behöver ligga med fyndigheter såsom reserver. *Bergmästarämbetet i västra distriktet* anmärker, att de flesta av våra äldre gruvfält vart för sig haft äganderätten fördelad på många händer. Under tidernas lopp har emellertid dessa gruvrätter koncentrerats genom bolagsbildning, köp, arrenden eller dylikt. Såvitt för *bergmästarämbetet i södra distriktet* är känt har sådana förhållanden ej uppstått, att en lag om inmutningsförbud i Norrbottens län kan anses vara befogad eller av nöden. Kanske skulle den vid något tillfälle kunna vara till hjälp, om situationer liknande de i utredningens betänkande relaterade skulle uppkomma. Nackdelarna skulle emellertid enligt ämbetets mening i högsta grad överväga, förutom att nuvarande gruvrätt skulle trampas under fötterna.

Till stöd för sitt avstyrkande åberopar *länsstyrelsen i Västerbottens län* främst, att den föreslagna ordningen skulle vara till skada för den enskilda gruvhanteringen och därmed bl. a. för sysselsättningen vid Bolidens gruv-

aktiebolag. Som ett exempel på verkningarna av ett inmutningsförbud nämner länsstyrelsen, att detsamma skulle förhindra Bolidenbolaget att utan Kungl. Maj:ts tillstånd verkställa inmutningar invid blygruvan i Laisvall. Länsstyrelsen fortsätter:

Enligt länsstyrelsens mening har malmutredningen icke framlagt bärande skäl för sitt förslag till lag med särskilda bestämmelser om inmutning inom Norrbottens län, varför länsstyrelsen avstyrker förslaget härom.

Utän tvekan skulle det vara till stor skada, icke bara för Norrbottens utan även för Västerbottens län, om den enskilda malmletningen i övre Norrland i något avseende skulle hämmas. Länsstyrelsen har — — — framhållit den stora betydelse, som Bolidenbolagets verksamhet har för sysselsättningen i Västerbottens län, både vid gruvorna och vid Rönnskärsverken. Bolagets verksamhet är även av stor betydelse för Norrbottens län. Som bekant råder det i vårt land brist på råvara för kopparframställning, varför varje tillskott av råvara inom landet är synnerligen värdefull. Enligt vad länsstyrelsen inhämtat har Bolidenbolaget enbart under de senaste 20 åren investerat ca 50 miljoner kronor i ren prospekteringsverksamhet, varav över hälften investerats i dessa båda län.

Bolaget har vidare under de senaste 10 åren vid sina gruvor i länen investerat ca 215 miljoner kronor och i löner utbetalat ca 250 miljoner kronor. Bolagets nuvarande malmbas motsvarar genomsnittligt endast ca 25 år. Bolagets fortsatta malmletning är därför en angelägenhet av största vikt. Detsamma gäller givetvis även annan enskild malmletning.

I anslutning till vad sålunda framhållits erinrar länsstyrelsen om att letning efter vissa malmer, exempelvis blymalm, sker medelst helt andra metoder än som användes vid letning efter järnmalm. Vid sådant förhållande anser länsstyrelsen det ej finnas anledning att genomföra ett inmutningsförbud, som omfattar alla slag av mineraler.

Jernkontoret anser, att syftet med inmutningsförbudet — en bättre planering av prospektering och inmutningar i Norrbottens län — bör kunna nås även utan lagstiftning genom en samordning av den prospekteringsverksamhet som bedrivs i Norrbotten dels av staten, dels av ett fåtal stora gruvföretag. *Jernkontoret* förutsätter, att Svenska gruvföreningen har sin uppmärksamhet fäst på detta problem och även skall vara beredd att medverka till en frivillig samordning av ifrågavarande verksamhet i Norrbottens län.

Svenska gruvföreningen anmärker i sitt yttrande, att utredningen icke lämnat något konkret exempel på att en konfliktsituation någonstans förelegat, som verkligen hindrat upptagande av gruvdrift vid objekt som i och för sig kunnat bearbetas, ävensom att gruvföreningen icke har sig bekant något sådant fall. Däremot finnes det i hela landet många exempel på fall, där förhållandena mellan ägare av närbelägna fyndigheter reglerats genom privaträttsliga avtal, så snart ett antagande verkligen förelegat att en fyndighet är värd att undersöka eller bearbeta. Gruvföreningen finner det förvånande och beklagligt, att utredningen både i detta sammanhang och på flera andra ställen i betänkandet visar en bristande insikt om och tilltro till den enskilda gruvnäringen. Gruvföreningen förklarar sig anse det vara uppen-

bart, att ett inmutningsförbud för enskilda inom Norrbottens län skulle vara starkt hämmande för fortsatt aktivitet från den privata gruvnäringens sida och skulle kunna förorsaka en särskilt för Norrbottens del men även för landet i övrigt icke önskvärd nedgång i den privata aktiviteten. Enligt gruvföreningen kommer en bestämmelse av föreslagen beskaffenhet att ha allvarliga konsekvenser icke endast för den malmletning, som privata gruvföretag bedriver, utan även för den malminventering, som från dessa företags sida förekommer i direkt anslutning till nu kända fyndigheter. En malmförekomst av t. ex. Laisvalls typ kan icke upptäckas med hjälp av sedvanlig prospekteringsapparat utan kan endast påvisas med stöd av direkta iakttagelser och borrhningar, baserade på och anbringade efter geologisk bedömning. Detta har haft till följd att fortsatt malmletningsverksamhet i t. ex. Laisvall bedrivits parallellt med gruvans successiva utbyggnad samt att prospekteringen ständigt pågår med stor intensitet i anslutning till verksamheten i gruvan. Även om det med hänsyn till rådande förhållanden kan anses naturligt, att ett företag i dylik situation skall erhålla Kungl. Maj:ts tillstånd till inmutning, anser gruvföreningen det principiellt otillfredsställande, att rätten att med inmutningar och utmål säkra nya fynd i anslutning till ett sådant objekt icke är lagligen befäst. Gruvföreningen kritiserar även det i betänkandet gjorda uttalandet, att det föreslagna inmutningsförbudet kunde anses innefatta en återgång till förhållanden liknande dem som rådde i Norrbotten i början av 1900-talet. I det av gruvföreningen åberopade utlåtandet av *professorn S. Ljungman* anmärkes dessutom, att enligt utredningens eget förslag splittringen av gruvrättigheterna borde i väsentlig utsträckning kunna motverkas genom möjligheten till inlösen av närbelägna fyndigheter, om nu något sådant behov finnes. För en ytterligare koncentration av fyndigheterna till ett fåtal händer har utredningen icke anfört något annat skäl än att det vore angeläget. Enligt vad i utlåtandet anföres förefaller det ogörligt att taga ställning till detta påstående utan att åtminstone ha tillgång till en översikt över nuvarande ägareförhållanden och integration inom gruvindustrin i Norrbottens län. I annat sammanhang fästes i utlåtandet uppmärksamheten på en möjlighet till sammanförande av mineralfyndigheter, som kan föreligga beträffande inmutningar efter den 1 januari 1940. I dylika fall kan kronan nämligen genom utnyttjande av kronoandelen utöva ett bestämmande inflytande på fyndighetens bearbetning. Detta inflytande bör givetvis begagnas till att i erforderlig utsträckning träffa avtal om sambruk med närbelägna fyndigheter, i den mån kronan genom kronoandel eller av annan anledning kan styra dispositionen även över dessa fyndigheter.

Enligt *Sveriges industriförbund* är innebörden av utredningens förslag, att man för det område där våra väsentligaste malmtillgångar återfinnes frångår gällande gruvrättsliga principer och inför ett koncessionssystem. Man omvandlar härigenom i realiteten hela Norrbotten till ett statsgruvefält. Förbundet ifrågasätter starkt, om framläggandet av sådana förslag kan anses falla inom ramen för utredningens uppdrag och kompetens. Det står i vart

fall utan vidare klart, att detta väsentliga ingrepp i gällande gruvrättsliga principer ej är någon förutsättning för en malminventering. Industriförbundet fortsätter:

Grunden för utredningens ställningstagande är en antagen negativ effekt av att flera kan visa intresse för samma fyndighet. Faran härför menar utredningen öka, eftersom intresset för de norrbottniska malmerna konstateras vara tilltagande. Härtill må först anmärkas, att utredningen inte ens sökt visa vilken »fara», som kan vara förknippad med att flera intressenter kan ha del i samma fyndighet. Regelmässigt förhåller det sig så, att ju fler intressenter som har intresse av ett och samma malmfält, desto snabbare blir fältets utvecklingsmöjligheter klarlagda och desto mer ökar utsikterna för en exploatering av brytvärda fyndigheter. Några svårigheter att nå en överenskommelse mellan olika inmutningshavare föreligger erfarenhetsmässigt icke. Tvärtom finnes åtskilliga exempel på dylika överenskommelser. Utredningen har ej förmått visa något enda praktiskt exempel, där en splittring av inmutningsrätterna lett till att en malmfyndighet icke kunnat utnyttjas.

Förslaget till inmutningsförbud är så mycket mer förvånande som det uppenbarligen skulle få konsekvenser, som strider mot de intressen utredningen haft att företräda. Den enskilda prospekteringen i Norrbotten har haft en högst betydande omfattning. Incitamentet till denna aktivitet har uppenbarligen varit möjligheten att nyttiggöra gjorda fynd. Om nu denna möjlighet göres beroende av dispens, kommer detta att negativt påverka de privata gruvföretagens prospekteringsvilja. Utredningen har själv uppmärksammat denna konsekvens men avfärdat betänkligheterna med ett förmodande, att en liberal dispensgivning skulle vara ägnad att motverka denna nackdel. Den osäkerhet som ett dispensystem innebär måste emellertid — även med en liberal dispensprövning — ogynnsamt påverka prospekteringsviljan. Det är föga lockande att satsa miljoner på en prospektering, vars eventuella resultat man inte vet om man någonsin får utnyttja. Konsekvensen av utredningens förslag blir att mot ökande statlig prospektering kommer att svara en — kanske lika stor — minskning av den enskilda. Just med hänsyn till Norrbottens utvecklingsmöjligheter är en sådan följdverkan icke önskvärd.

Som skäl för inmutningsförbud åberopas också, att statsmakterna därigenom kan beredas skäligen rådum till en närmare översyn av den allmänna gruvrätten. Dylika överväganden ligger uppenbarligen utanför utredningens uppgifter enligt direktiven. En sådan översyn har veterligen icke heller påkallats.

Industriförbundet ställer sig positivt till en ytterligare inventering av malmtillgångarna i Norrbotten. Denna bör emellertid få en sådan uppläggning att dess resultat snabbt kan nyttiggöras och bör i görlig mån utföras i samverkan mellan gruvintressenterna i länet. Under inga omständigheter bör den förbindas med en förbudslag, vilken kommer att medföra en minskning av de enskilda företagens intresse för undersökningsverksamhet och därigenom negativt påverka länets utvecklingsmöjligheter. Förbundet vill därför bestämt avstyrka den föreslagna förbudslagen.

Risken för minskad prospektering till följd av ett inmutningsförbud för enskilda har berörts i några av de nyss återgivna yttrandena. Därom har även andra remissorgan uttalat sig.

Enligt *SGU* har man att räkna med en nedskärning av den privata malminletningsverksamheten, om det föreslagna inmutningsförbudet genomföres.

Denna begränsning kommer sannolikt att beröra prospekteringen både efter järnmalm och efter sulfidmalm. Beträffande sulfidmalmer föreslår utredningen visserligen, att en betydligt mera liberal dispensgivning än för järnmalmer skall tillämpas. De enskilda som bedriver prospektering torde dock enligt SGU komma att bedöma sin verksamhet som ekonomiskt alltför vanskelig, om de icke har garantier för att även få inmutningsrätt till de järnmalmfyndigheter som samtidigt kan påträffas. SGU förutsätter därför, att den i författningen inrymda möjligheten för Kungl. Maj:t att meddela dispens från förbudet skall tillämpas generöst även beträffande järnmalmer, så att enskilda företag, som vill insätta kapital i vederhäftig prospektering, icke hindras i sin för landet betydelsefulla verksamhet.

Kommerskollegium anser det erforderligt, att uttalandet om en liberal dispensgivning fullföljes utöver vad utredningen avsett.

Länsstyrelsen i Västmanlands län ställer sig tveksam till utredningens påstående, att en liberal dispensgivning skulle kunna leda till att bestämmelserna icke i någon högre grad skulle hämma enskild malmetning i länet. En sådan effekt torde svårligen kunna undvikas. Hela anordningen med den föreslagna malminventeringen och sättet för dess genomförande måste enligt länsstyrelsens mening innebära, att staten påtager sig ansvaret för att önskvärd undersökning kommer till stånd. En öppen och bestämd deklARATION från statsmakternas sida härom anser länsstyrelsen utgöra en nödvändig förutsättning för att det föreslagna systemet skall kunna fungera.

Även om dispensmöjligheten såsom utredningen menar tillämpas liberalt, anser *länsstyrelsen i Västerbottens län* detta icke vara tillfyllest. Prospektering och grundligare undersökning av fyndigheter är en omfattande verksamhet, som fordrar stora insatser av tekniska och ekonomiska resurser. Den som ägnar sig åt sådan verksamhet bör ha en lagligen befast rätt att tillgodogöra sig de fyndigheter han upptäckt och undersökt. Har han icke nödiga garantier härför, föreligger det enligt länsstyrelsens uppfattning risk, att han icke längre vill eller vågar fortsätta med verksamhet av förevarande slag.

Departementschefen

Malmutredningen för Norrbotten har haft till uppgift att undersöka behovet av att förbättra kännedomen om järnmalmstillgångarna i Norrbottens län samt att behandla de frågor, som hänger samman med en förväntad ökad malmutvinning inom länet. I sitt nyligen avgivna betänkande har utredningen framlagt vissa riktlinjer för en inventering av dessa naturtillgångar samt behandlat vissa gruvrättsliga frågor, som aktualiseras i samband med inventeringen eller eljest sammanhänger med en intensifierad malmexploatering. Förslag har sålunda lagts fram bl. a. till en lag syftande till att begränsa den fria inmutningsrätten i Norrbottens län.

Innan jag går in på nämnda lagstiftningsfråga, vill jag något beröra spörsmålet om en undersökning av malmförekomsterna i Norrbottens län, en fråga som varit under närmare övervägande inom handelsdepartementet.

Mot bakgrunden av bl. a. rådande ofullständiga kännedom om malmförekomsterna och gynnsamma geologiska förutsättningar för upptäckt av nya järnmalmstillgångarna i Norrbottens län. Det föreslagna inventeringsprogrammet omfattar dels regionalprospektering främst inom de norra och västra delarna av inlandet med undantag av fjällregionen samt dels lokalprospektering beträffande vissa större fyndigheter inom samma områden. Inventeringen, som skulle utföras av SGU åren 1963—1972, har uppskattats kosta omkring 40 milj. kr., vartill kommer vissa kostnader för kartverkets medverkan.

De i ärendet hörda remissinstanserna har i det stora hela varit ense om behovet och värdet av en omfattande malminventering i Norrbottens län. I fråga om inventeringens uppläggning och genomförande föreligger en del erinringar från några remissinstanser. Erinringarna avser huvudsakligen utredningens bedömning av utförd enskild malmlätning och omfattningen av den föreslagna regionalprospekteringen. Från några håll framhålles således att utredningen i hög grad underskattat värdet av hittills utförd enskild malmlätning. Vidare anser en del remissinstanser, att regionalprospekteringen bör inskränkas till förmån för lokalprospekteringen.

Enighet torde råda om att våra kunskaper om malmförekomsterna i Norrbottens län är ofullständiga och att en mera ingående kännedom i berörda avseende skulle vara av stort värde från olika synpunkter. Vidare talar enligt expertisens åsikt gynnsamma geologiska förhållanden för att goda möjligheter finnes att påvisa nya järnmalmförekomster såväl inom som utanför de nu kända malmfälten. Självfallet kan man icke med anspråk på någon större säkerhet förutsäga, hur stor kvantitet svensk malm som vid olika tidpunkter i framtiden kan finna avsättning. Trots detta torde det stå klart att man står relativt nära en tidpunkt, då en ingående kännedom om de totala malmreserverna är nödvändig för en bedömning av frågan om en från samhälls- och företagsekonomiska synpunkter lämplig produktionsnivå. Tiden synes därför vara inne för en omfattande, systematisk inventering av förekomsten av järnmalm och andra mineral i Norrbottens län. Jag förordar att principbeslut nu fattas om en sådan inventering, vilken synes böra anförtros åt SGU. Den föreslagna tidsperioden för genomförande av inventeringsprogrammet synes vara lämpligt avvägd och mot den geografiska omfattningen synes ej heller kunna riktas någon väsentlig erinran.

I fråga om uppläggning och genomförande av malminventeringen kan helt naturligt delade meningar råda. Emellertid lär det kunna slås fast, att inventeringen bör utformas så, att den kan ingå som ett led i samhällets planeringsåtgärder i övrigt för näringslivets utveckling i vårt nordligaste län. Dessa åtgärder syftar i första hand till en successiv, långsiktig uppbyggnad av samhällsekonomiskt bärkraftiga industrier och skapandet av varaktiga försörjningsmöjligheter för befolkningen. Nämnade krav synes i allt väsentligt uppfyllas av den av utredningen föreslagna principiella uppläggningen och inriktningen av inventeringen. Det av utredningen föreslagna in-

venteringsprogrammet bör således kunna utgöra en lämplig grund för statsmakternas ställningstaganden i berörda avseenden.

Som jag tidigare berört har några remissinstanser påtalat, att en stor del av de områden som av utredningen föreslås bli föremål för regionalprospektering redan övermätts från flygplan av enskilda företag. En förnyad regionalprospektering inom samma områden säges därför medföra ett onödigt dubbelarbete och en onödig utgift för statsverket. Såsom framhålles av bl. a. kommerskollegium kan emellertid nämnda förhållande ej i och för sig — med hänsyn till prospekteringsteknikens utveckling under senare år — åberopas såsom något avgörande skäl mot en ny prospektering av föreslagen omfattning. Självfallet bör emellertid i detta avseende liksom i övrigt alla möjligheter till kostnadsbesparingar beaktas utan dock att avkall därvid gives på principerna för inventeringen. Resultaten av hittills utförd enskild och statlig prospektering bör sålunda beaktas vid inventeringens uppläggning i den mån ifrågavarande material fyller de standardkrav, som måste ställas med hänsyn till syftet med inventeringen, och i övrigt kan utnyttjas på acceptabla villkor.

Med den föreslagna uppläggningsen av inventeringen kommer regionalprospekteringen att spela en framträdande roll. Ett antal remissinstanser har härvidlag förordat, att man med tanke bl. a. på möjligheterna att nå snabba resultat skulle sätta in en större del av resurserna på lokalprospektering. Huvudsyftet med den föreslagna inventeringen är emellertid ej att i en nära framtid öka malmbrytningen. Med en sådan uppläggning av inventeringen skulle denna ej på samma sätt som den av utredningen föreslagna kunna inpassas i den övriga samhällsplaneringen för Norrbotten. En inskränkning av regionalprospekteringen skulle bl. a. leda till en större osäkerhet vid bedömningen av de totala malmtillgångarna. Det sagda hindrar självfallet ej att inventeringen utformas så flexibelt, att en omfördelning av resurserna med beaktande av successivt vunna resultat kan ske utan större olägenheter.

Någon definitiv ståndpunkt till arbetsprogrammet för inventeringen kan ej tagas i förevarande sammanhang. Den närmare avvägningen av inventeringsprogrammet synes lämpligen böra omprövas årligen. För nästa budgetår torde inventeringen böra genomföras i enlighet med de riktlinjer, som redovisats i årets statsverksproposition (bil. 12 s. 61—63). För efterföljande budgetår torde det få ankomma på SGU att årligen i samband med anslagsframtällningarna inkomma med mera preciserat arbetsprogram och kostnadsberäkningar för det nästföljande budgetåret samt en mera översiktlig arbetsplan och kostnadsuppskattning för återstående del av inventeringsprogrammet. På liknande sätt synes kartverkets insatser som sammanhänger med malminventeringen få övervägas i samband med de årligen återkommande anslagsprovningarna.

Vad härefter angår de gruvrättsliga frågorna vill jag först erinra om att den nu gällande svenska gruvlagen såsom tidigare anmärkts utfärdades den 3 juni 1938 och trädde i kraft den 1 januari 1940. Lagen bygger, i likhet med

sina föregångare sedan mera än 200 år, på inmutningssystemet, vilket innebär att den som först ansöker om rätt att utnyttja en mineralfyndighet i regel också utan särskild lämplighetsprövning får rätt därtill. Utredningen har i sitt betänkande kortfattat diskuterat principerna för gruvlagstiftningen med avseende närmast å inmutningssystemet ävensom det andra gruvrättsliga system, som utomlands tillämpas i betydande utsträckning, nämligen koncessionssystemet. I anslutning till denna principdiskussion betonar utredningen att — även om den funnit vissa nackdelar hos inmutningssystemet — det torde falla utom ramen för dess uppdrag att till omprövning upptaga frågan om vår allmänna gruvlagstiftnings konstruktion i stort. Den frågan bör enligt utredningens mening prövas i annat sammanhang och med beaktande icke blott av de speciella norrbottniska förhållandena utan även av hela den svenska gruvhanterings intressen. Jämväl i några av de remissyttranden, som avgivits med anledning av utredningens betänkande, har röster höjts för en grundlig revision av gruvlagen. För egen del vill jag ansluta mig till tanken på en sådan. Ehuru det endast förflutit 25 år sedan gruvlagen kom till och detta skedde efter mycket omfattande förarbeten, vid vilka det bl. a. gällde att välja mellan inmutnings- och koncessionssystemen, synes nämligen den hårdnande internationella konkurrensen på malmområdet och de därmed ständigt skärpta kraven på rationella produktionsbetingelser för gruvindustrien påkalla att vår gruvlagstiftning i näringsens eget intresse ånyo ses över. Även de europeiska integrationssträvandena talar härför. Det är därför min avsikt att hemställa om bemyndigande att tillkalla sakkunniga för en sådan översyn, vid vilken — utom annat — lämpligheten av en övergång till koncessionssystem torde få prövas ingående.

Såväl malminventeringen i Norrbotten som översynen av vår gruvlagstiftning synes mig utgöra omständigheter, som måste tagas i betraktande, när man skall överväga det lagförslag rörande inskränkning i rätten att inmuta inom Norrbottens län som utredningen presenterat. Såsom framgår av vad tidigare anförts innebär förslaget, att under tiden t. o. m. år 1972 inmutningsrätt icke skall få beviljas annan än kronan inom Norrbotten, med mindre Kungl. Maj:t lämnat sitt medgivande därtill. Till stöd för förslaget har utredningen bl. a. åberopat tendenser till splittring av rätten till de brytvärda norrbottnismalmerna. Denna splittring kan enligt utredningens uppfattning för framtiden åstadkomma svårigheter från exploateringssynpunkt eller eljest skapa hinder för rationell gruvdrift, numera ofta innebärande stordrift. Såvitt jag kunnat finna kan en dylik splittring skönjas såväl inom det s. k. Vittangifältet, vilket utredningen särskilt åberopat, som även — om än i mindre påfallande grad — på andra håll inom Norrbotten, exempelvis vid Lannavaara.

När nu staten genomför den brett upplagda malminventering, som behandlats i det föregående, och sakkunniga samtidigt tillkallas för att överväga utformningen av vår framtida gruvlagstiftning, däribland frågan om en övergång från inmutnings- till koncessionssystem, föreligger otvivelaktigt en betydande risk för att splittringstendenserna kommer att förstärkas. En så-

dan utveckling kan, om den icke förebygges, snabbt leda till att den norrbottenska gruvindustriens framtida struktur blir felaktigt inriktad och dess arrondering olämplig genom uppkomsten av gruvrättsliga förhållanden liknande dem, som sedan länge rått i Mellansverige. Den uppdelning av gruvrättigheterna på flera händer som förekommer i Bergslagen kan, såsom länsstyrelsen i Västmanlands län antytt i sitt remissyttrande, i sin mån ha bidragit till uppkomsten av de svårigheter, i vilka den mellansvenska gruvindustrien befinner sig i dag. Oavsett om den splittring, som kunnat iakttagas i Norrbotten, hittills utgjort hinder för att sätta i gång gruvdrift eller icke, är särskild uppmärksamhet sålunda med tanke på framtiden påkallad i förevarande hänseende.

Vid remissbehandlingen av utredningens förslag har ifrågasatts, om icke en viss strukturrationalisering av gruvindustrien kan åstadkommas genom statens förmedling. Staten skulle därvid i angivet syfte utnyttja de andelsrätter i gruvföretagen i Norrbotten, som redan med gällande lagstiftning tillkommer kronan såsom jordägare eller på grund av gruvlagens bestämmelser om kronoandel. Likaledes har i några remissyttranden betonats, att förhållandena liksom hittills läser kunna regleras genom privaträttsliga avtal — avseende exempelvis överlåtelse eller byte av inmutningsrätter eller sambruk av gruva — utvägar om vilka det, enligt vad som uppgivits, erfarenhetsmässigt icke erbjuder några svårigheter att uppnå enighet mellan gruvrättsinnehavarna. För egen del vill jag gärna understryka, att ett visst, ehuru begränsat statligt inflytande i rationaliserande syfte över gruvbrytningen kan utövas i fråga om gruvor, i vilka staten njuter jordägare- eller kronoandel. Självfallet kan också överenskommelser av de slag som nyss nämnts vara till gagn, när det gäller att komma till rätta med rationaliserings- och arronderingsfrågorna. Några garantier för att det skulle gå att på dessa vägar uppnå önskvärda resultat anser jag emellertid knappast finnas. Med hänsyn till den vikt, som från arbetsmarknadspolitiska och andra samhälls-ekonomiska synpunkter måste tillmätas de nyssberörda önskemålen om att undvika en olämplig uppdelning av rätten till de brytvärda malmerna i Norrbotten, läser därför särskilda åtgärder icke kunna undvaras. Den av utredningen förordade temporära inskränkningen av enskildas inmutningsrätt i länet synes mig ändamålsenlig och kan sålunda förordas.

Enskilda företag lika väl som privatpersoner har under de gångna åren nedlagt ett omfattande arbete i syfte att vinna klarhet rörande mineralförekomsterna i Norrbotten. Ett förbud för enskilda att inmuta i Norrbotten kan befaras leda till betydande inskränkningar i denna hittillsvarande enskilda prospekteringsverksamhet. Som utredningen framhållit torde nämligen enskilt kapital icke stå till buds för malmletningsverksamhet, om icke den som först upptäcker en fyndighet har vissa möjligheter att förvärva bearbetningsrätt till densamma. Självfallet är en sådan utveckling ej önskvärd i och för sig. När staten övertager ansvaret för malmletningen och investerar stora belopp däri, behöver emellertid en krympning av den enskilda prospekteringen samhällsekonomiskt sett icke innebära några större olägenheter. För de

närmast berörda enskilda företagen själva torde däremot inmutningsförbudet kunna komma att ställa sig olägligt. Vid remissbehandlingen har betonats, att den svenska gruvhanteringen och de svenska järn- och stålverken har ett legitimt intresse av att kunna skaffa sig erforderliga malmreserver till tryggande av råvaruförsörjningen liksom att kunna bedriva malmletning i direkt anslutning till egna kända fyndigheter, främst då sådana fyndigheter, som redan är under bearbetning. Den statliga prospekteringsverksamheten syftar naturligtvis bl. a. till att tillgodose de inhemska järn- och stålverkens malmbehov. Men dessutom torde de befogenheter att meddela dispens från inmutningsförbudet, som enligt utredningens förslag skall tillkomma Kungl. Maj:t, innebära att alla möjligheter erbjudes att i skälig omfattning tillgodose enskilda anspråk av det slag här avses. Förslaget är på denna punkt så utformat, att dispens från inmutningsförbudet skall kunna avse tillstånd att inmuta icke blott särskilda fyndigheter utan även fyndigheter, som påträffats eller kan komma att påträffas inom ett visst i dispensbeslutet angivet område. I det senare fallet kan sålunda dispensfrågan lösas, innan prospekteringen påbörjas. Har dispensen ett sådant vidare innehåll, vinner malmletaren säkerhet för att de resultat han kan komma att uppnå vid prospektering inom området också får utnyttjas av honom själv enligt reglerna i gruvlagen.

Rörande tillämpningen av dispensreglerna uttalar sig utredningen till förmån för en relativt omfattande dispensgivning inom de delar av Norrbottens län, som faller utanför området för den statliga malminventeringen, medan en viss återhållsamhet härutinnan förordas, såvitt gäller inventeringsområdet. I fråga om de s. k. sulfidmalmen förordar utredningen en något generösare behandling än beträffande järnmalm. Vissa av de remissinstanser, som berört frågan om dispensgivningens omfattning, har uttalat sig till förmån för en liberalare praxis än den utredningen sålunda förordat. För egen del vill jag understryka, att det självfallet icke kan komma i fråga att på detta stadium draga upp några detaljerade riktlinjer för dispensgivningen. Såsom utredningen också anmärkt läser Kungl. Maj:t få pröva inkomna dispensansökningar med utgångspunkt från behovet och önskvärdheten av enskild inmutningsverksamhet i varje särskilt fall. Enligt min mening bör därvid en betydande liberalitet visas, så att alla legitima enskilda intressen blir tillgodosedda.

Vad utredningen anfört om att samverkan bör äga rum mellan olika prospekterare, att inmutningsförbudet bör gälla all mark i Norrbotten samt att lagens giltighetstid bör begränsas till tio år, har icke närmare berörts i remissyttrandena. Även i dessa hänseenden är jag beredd att tillstyrka utredningens förslag.

III. Specialmotivering till lagförslaget

I enlighet med de synpunkter som anförts i det föregående har förslag upprättats till lag med särskilda bestämmelser om inmutning inom Norrbottens län. Beträffande de särskilda stadgandena i detta förslag får jag, utöver vad som framgår av den tidigare framställningen, anföra följande.

1 §.

Utredningen. Under denna paragraf upptager utredningen som huvudregel stadgandet, att i Norrbottens län inmutningsrätt enligt gruvlagen ej utan särskilt tillstånd får beviljas annan än kronan. Utredningen framhåller, att den rätt, som enligt 1 § gruvlagen tillkommer envar att undersöka och bearbeta på egen eller annans grund belägen mineralfyndighet av det slag, som angives i nämnda lagrum, följaktligen för enskilda inmutare — vare sig dessa är fysiska eller juridiska personer — blir beroende av huruvida dispens lämnats. Kronans möjligheter att söka och få inmutningsrätt inom länet begränsas däremot icke på något sätt av den föreslagna bestämmelsen. Utredningen betonar vidare, att rätten att prospektera icke beröres, samt anmärker, att stadgandet icke innefattar hinder mot förlängning av undersökningstiden eller mot utmålsläggning.

Dispensprövningen är enligt utredningens mening av så betydelsefull natur att den bör tillkomma Kungl. Maj:t.

Kammarkollegiet föreslår, att från inmutningsförbudet undantages fyndigheter som vid betänkanadets framläggande var inmutade. Såsom skäl härför anför kollegiet:

Inmutningsförbudet föreslås gälla under tio år och skall enligt förslaget avse även så kallade ommutningar. Då undersökningstiden enligt 19 § första och tredje styckena gruvlagen utgör högst åtta år skall dispens krävas för ommutning av jämväl vid förslaget framläggande befintlig inmutning, vilken ej föranlett utläggande av utmål. Detta synes varken skäligen eller lämpligt. Kollegiet erinrar därom att ommutningsförfarandet — under trycket av behov av längre undersökningstider än 19 § gruvlagen medger — fått karaktär av sedvanerätt, att vid kritik mot frekvensen av ommutningar måste beaktas att kronan, som dock har tillgång till institutet statsgruvefält, är den ledande »ommutaren» samt att retroaktivitet även i fråga om ommutningar skulle kunna öka den splittring av malmfyndigheter, som utredningen vill motverka.

Departementschefen. Medan s. k. ommutningar såsom kan utläsas ur tabellen Bilaga D synes ske i betydande utsträckning, torde de möjligheter att erhålla förlängning av undersökningstiden, som bestämmelserna i 19 § gruvlagen medger, utnyttjas ganska sparsamt. I sistnämnt hänseende må hänvisas till upprättade tabeller om meddelade förlängningsbeslut, vilka tabeller torde få fogas till protokollet i detta ärende som bilaga (*Bilaga E*). Den ringa omfattning vari förlängningsmöjligheterna utnyttjats torde bero

på att behovet av längre undersökningstider än som tillkommer inmutaren direkt på grund av gruvlagens bestämmelser, d. v. s. tre år från dagen för mutsedeln utfärdande, i betydande utsträckning i praktiken tillgodosetts på en annan väg än den av lagstiftaren anvisade, nämligen genom ommutning. Möjligheten till förlängning enligt 19 § gruvlagen beröres icke av förevarande lag och kan alltså fortfarande utnyttjas i stället för ommutning. Med hänsyn härtill synes det icke erforderligt att, såsom kammarkollegiet föreslagit, från den nya lagens tillämpningsområde undantaga ommutningarna.

I övrigt har den av utredningen förordade grundläggande regeln i förevarande paragraf om inskränkning i rätten att inmuta inom Norrbottens län i och för sig lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. För egen del anser jag mig kunna biträda utredningsförslaget på denna punkt. Paragrafen bör sålunda upptagas i enlighet med förslaget.

2 och 3 §§.

Utredningen. Såsom närmare redovisats i samband med förslagets allmänna grunder bör Kungl. Maj:t enligt utredningens uppfattning ha möjlighet att inskränka inmutningstillstånd till att gälla endast i fråga om fyndigheter av visst slag. 2 § i utredningens lagutkast har avfattats med hänsyn härtill. Om icke annat föreskrives i den nya lagen, torde emellertid enligt utredningens mening en inmutare, som fått dispens avseende allenast visst slag av fyndigheter, på grund av stadgandena i 2 och 51 §§ gruvlagen utan hinder av innehållet i Kungl. Maj:ts dispens vara oförhindrad såväl att söka och få utmål på grund av påvisad förekomst av annat mineral än sådant som dispensen avser som att efter utmålsläggningen bryta och tillgodogöra sig alla inmutningsbara mineral inom utmålet, vare sig dessa är av det slag som dispensen avser eller av annat slag. Till förhindrande härav bör enligt utredningens mening föreskrivas att, om Kungl. Maj:t meddelat tillstånd till inmutning av fyndighet av visst slag inom angivet område och inmutningsrätt därefter beviljats, inmutaren må anvisas utmål allenast på grund av påvisad förekomst av mineral som tillståndet avser. Inom sålunda anvisat utmål bör vidare enligt utredningens åsikt inmutningsbara mineral, som ej avses i tillståndet, få brytas endast i den mån så erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande. Utredningen betonar därvid, att nämnda behov skall vara av gruvteknisk och ej ekonomisk karaktär. Bestämmelser av detta innehåll har intagits i utredningens utkast under 3 §. Detta stadgande har kompletterats med en bestämmelse rörande gruvinnehavarens rätt att tillgodogöra sig inmutningsbart mineral av annat slag än det i Kungl. Maj:ts tillstånd avsedda, som måst brytas för att möjliggöra ett ändamålsenligt bedrivande av gruvarbetet, d. v. s. den gruvdrift som igångsatts för uttagandet av mineral som tillståndet avser. Såsom mönster för denna bestämmelse har delvis tjänat stadgandena i 52 § andra och tredje styckena gruvlagen om gruvinnehavarens rätt att använda icke inmutningsbara mineral, som brutits inom utmål, m. m.

Rörande sitt utkast till 2 § anför utredningen i övrigt följande.

Kungl. Maj:t bör vara oförhindrad att i dispensärendet föreskriva viss tid inom vilken ansökan om sådan inmutningsrätt, som Kungl. Maj:ts beslut avser, skall ingivas till bergmästaren. Någon föreskrift härom i lagen torde ej erfordras.

Utredningen har tidigare såsom önskvärt framhållit, att man inom den nya lagens ram och med dess hjälp organiserar en samverkan mellan dem som önskar deltaga i framtida prospekteringsverksamhet i Norrbotten. Tillika har betonats att Kungl. Maj:t bör tilläggas befogenhet att föreskriva bl. a. de villkor för medgivanden enligt den nya lagen, som kan behövas för att uppnå ett sådant syfte. En bestämmelse om Kungl. Maj:ts rätt att föreskriva villkor har också upptagits under förevarande paragraf. Några mera detaljerade riktlinjer för hur prospekteringsförfarandena i de särskilda fallen bör samordnas finner sig utredningen icke kunna lämna. Detaljavgörandena kräver nämligen en nära kännedom om vilka företag som kommer att deltaga i prospekteringssamarbetet liksom om de tekniska och ekonomiska resurser, som kommer att stå dessa företag till buds vid den tidpunkt, då arbetet skall utföras. Till detta kommer så att de mätningar och undersökningar i övrigt, som SGU torde komma att verkställa under regionalprospekteringen, uppbygges av så många tekniska faktorer och vetenskapliga överväganden, att vissa svårigheter kan visa sig uppkomma i praktiken, när det gäller att ersätta SGU:s arbeten med arbeten utförda av annan. I och för sig kan detta förhållande icke anses vara särskilt anmärkningsvärt. Prospekteringstekniken är ju aldrig identiskt lika och utvecklingen går ständigt framåt. Flera exempel kan anföras på att en prospekterare funnit malm, oaktat egen eller andras prospektering förhållandevis nyligen gått över området.

Även andra villkor än sådana som direkt tar sikte på en samverkan mellan malmletarna inom Norrbotten bör kunna komma i fråga. Från det allmännas synpunkt kan det t. ex. vara av värde, om sökanden — för att kännedomen om de geologiska förhållandena skall ökas — åläggas att efter undersökningsarbetenas avslutande till SGU eller annan myndighet lämna sammanfattande redogörelser och översiktliga geologiska och geofysiska kartor.

Kommerskollegium anser det vara av tekniska skäl ofrånkomligt, att dispens omfattar alla slags fyndigheter, vilka påträffas inom det område som avses med dispensen. En dispens som avser blott visst slags fyndigheter blir av föga eller intet värde för vederbörande sökande.

Departementschefen. I vissa fall torde dispens avseende inmutning för exempelvis järnmalm icke böra komma i fråga, medan något hinder för dispens avseende inmutning för andra mineral icke föreligger. Avfattas dispensregeln i 2 § i överensstämmelse med utredningens förslag så, att dispens må lämnas beträffande — förutom fyndigheter i allmänhet — även fyndigheter av visst slag, öppnas möjligheter för en mera omfattande dispensgivning. Därigenom gagnas främst sådana företag, vilkas prospekteringsverksamhet är inriktad på annat än järnmalm, exempelvis sulfidmalmer. I fråga om järnmalmerna torde nämligen i enlighet med utredningens i det föregående berörda uppfattning större restriktivitet komma att iakttagas vid dispensgivningen.

Beträffande de i utredningens lagutkast under 3 § intagna bestämmelserna kan jag förorda såväl den särskilda föreskriften om anvisande av utmål, när Kungl. Maj:t meddelat tillstånd till inmutning av fyndigheter av visst slag, som stadgandet att inom utmålet icke må brytas inmutningsbara mineral av annat slag än det tillståndet avser, med mindre så erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande. Såsom utredningen betonat, bör sistnämnda behov vara av gruvteknisk och ej ekonomisk karaktär. Detta förhållande torde även böra komma till uttryck i lagtexten (jfr 52 § första stycket gruvlagen). Däremot anser jag det icke påkallat att såsom utredningen föreslagit begränsa gruvinnehavarens rätt att tillgodogöra sig mineral, som är av annat slag än det med dispensansökningen avsedda men som enligt vad nyss nämnts måste brytas tillsammans med detta. En sådan bestämmelse lär nämligen kunna medföra betydande olägenheter för gruvinnehavaren och begränsa värdet för honom av dispensen utan att praktiskt sett i nämnvärd grad gynna lagens syfte. De påföljder för mineralbrytning i strid mot 3 § som intagits under 5 § synes mig för övrigt tillräckliga till förhindrande av missbruk av rätten att i vissa situationer bryta andra mineral än dem som dispensen avser. Till förekommande av tveksamhet torde det böra angivas i 3 §, att gruvinnehavaren är berättigad att tillgodogöra sig mineral, varom nu är fråga.

I övrigt har jag intet att erinra mot vad utredningen anfört och föreslagit beträffande dessa paragrafer. Dock torde vissa formella jämkningar böra vidtagas i paragraferna. Jag vill understryka att de villkor, som må förknippas med ett tillstånd enligt 2 §, endast bör vara av den karaktär och betingade av de syften utredningen angivit.

4 §.

Utredningen. Vid upprättandet av förslaget till bestämmelserna i paragrafens första stycke, vilket avser ingivandet av ansökning om Kungl. Maj:ts tillstånd till inmutning och formerna för den fortsatta behandlingen av denna ansökan, har utredningen eftersträvat att uppnå överensstämmelse med reglerna i 6 och 8 §§ gruvlagen. Av 1 § lagen den 21 juni 1946 om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m. följer, framhåller utredningen, att ansökningen må sändas till bergmästaren med posten i betalt brev. Den bergmästare som avses i lagrummet är bergmästaren i norra distriktet, vilket omfattar bl. a. Norrbottens län.

Paragrafens andra stycke behandlar det fall, att ansökning om Kungl. Maj:ts tillstånd ingivits till bergmästaren i samband med ansökning om inmutningsrätt enligt gruvlagens 2 § första stycket. I överensstämmelse med vad som gäller enligt 8 § andra stycket gruvlagen föreslås ansökningen om inmutningsrätt då vila i avbidan på Kungl. Maj:ts beslut i tillståndsfrågan.

Departementschefen. Vad utredningen föreslagit synes icke giva anledning till erinran, varför stadgandet bör upptagas i överensstämmelse med dess förslag.

5 §.

Utredningen. Utredningen föreslår, att paragrafens första stycke skall innehålla en föreskrift om rätt att meddela vitesföreläggande mot den, som underlåter att uppfylla av Kungl. Maj:t i dispensärende föreskrivet villkor. I andra stycket har utredningen intagit ett stadgande om bötesstraff för den som bryter eller tillgodogör sig mineral i strid mot 3 §. Utöver ådömande av bötesstraff för sådant brott föreslås rätten skola förklara den ifrågavarande inmutningsrätten förverkad, om brottet är grovt. Såsom exempel härpå nämner utredningen det fallet, att en gruvinnehavare i vinningssyfte exploaterar enligt dispensen icke tillåten malm i större kvantiteter. Utredningen påpekar i anslutning härtill, att vid förverkande enligt denna bestämmelse de rättsverkningar inträder, som enligt 57 § gruvlagen uppkommer när en gruvrätt förverkas. Paragrafens tredje stycke föreslås av utredningen innehålla ett stadgande om att underrättelse rörande domstols beslut, varigenom inmutningsrätt förklarats förverkad, skall meddelas bergmästaren.

Professorn S. Ljungman, vars yttrande som förut sagts åberopats av Svenska gruvföreningen, framhåller, att den föreslagna möjligheten att genom vitesföreläggande övervaka efterlevnaden av de villkor Kungl. Maj:t ställer i »koncessionen» är av principiell betydelse. Därigenom lämnas nämligen en obegränsad sanktion åt planekonomisk övervakning, låt vara att liknande möjligheter förekommer vid koncession enligt stenkolslagen och uranlagen.

Departementschefen. Några principiella betänkligheter anser jag icke möta mot att, såsom utredningen föreslagit, möjliggöra vitesföreläggande mot den som underlåter att uppfylla av Kungl. Maj:t föreskrivna dispensvillkor. Paragrafens första stycke torde sålunda kunna upptagas i överensstämmelse med utredningens förslag.

Andra stycket i paragrafen torde behöva jämkas för att överensstämma med 3 § i dess av mig förordade lydelse.

Något stadgande om skyldighet för domstol att underrätta bergmästaren om beslut, varigenom inmutningsrätt förklarats förverkad, synes med hänsyn till vad som föreskrives i 78 § gruvlagen icke erforderligt. Det av utredningen förordade tredje stycket i paragrafen torde följaktligen kunna utgå.

Övergångsbestämmelserna

Utredningen. Lagens tvingande karaktär medför enligt utredningens mening särskilda problem i fråga om ansökningar, som inkommit till bergmästaren före lagens ikraftträdande men ännu ej lett till beslut om inmutningsrätt. Då provisoriska lagbestämmelser om inmutningsförbud å kronojord i de nordligaste delarna av landet första gången utfärdades år 1902, gjordes intet förbehåll beträffande ansökningar som inkommit före lagens ikraftträdande. I fråga om den nu föreslagna lagen anser utredningen skäl finnas

för en liberalare ståndpunkt så till vida, att ansökningar som inkommit före offentliggörandet av utredningens förslag bör kunna giva upphov till inmutningsrätt enligt gruvlagens regler utan hinder av den nya lagen. En sådan ordning anser utredningen icke medföra nämnvärda olägenheter med hänsyn till lagens syfte.

I fråga om ansökningar, som ingives efter förslagets framläggande, ligger emellertid saken annorlunda till enligt utredningens mening. Härom anföres i betänkandet:

Ehuru det i många fall säkerligen skulle kunna påvisas fullt legitima skäl för sådana ansökningar, exempelvis tidigare företagen prospektering, erfordras uppenbarligen särskilda bestämmelser till förebyggande av att den fria inmutningsrätten under tiden fram till lagens ikraftträdande utnyttjas på sådant sätt, att genomförandet av lagens syfte äventyras. I detta hänseende bör först och främst gälla att lagen skall tillämpas beträffande sådana efter offentliggörandet av förslaget gjorda ansökningar som vid ikraftträdandet ännu icke lett till beviljande av inmutningsrätt.

Med hänsyn till att den tid som förflyter mellan förslagets offentliggörande och ikraftträdandet oundvikligen kommer att bli så lång att därunder ingivna ansökningar om inmutningsrätt i viss utsträckning hinna beviljas före ikraftträdandet — enligt vad utredningen inhämtat brukar den i 9 § 1 mom. gruvlagen angivna tiden ej överskridas inom norra bergmästar-distriktet — måste vidare frågan om verkningarna härav ägnas särskild uppmärksamhet. Efter övervägande av olika möjligheter har utredningen funnit att detta problem icke kan tillfredsställande lösas på annat sätt än att beslut, varigenom inmutningsrätt beviljats i anledning av ansökan som inkommit efter förslagets offentliggörande, i princip skall vara utan verkan.

Utredningen är väl medveten om de principiella betänkligheter som kan hysas mot att lagen gives retroaktiv tillämpning beträffande vissa redan uppkomna rättigheter. Häremot kan emellertid framhållas, att den på civilrättsens område gällande huvudregeln att ny lag icke bör givas tillbakaverkande kraft ingalunda är undantagslös. Tvärtom har lagstiftaren under årens lopp vid flerfaldiga tillfällen frångått denna regel. Undantagen har genomgående berättigats av ett starkt offentligt intresse. En grupp av fall där ingripande ansetts kunna ske mot bestående rättigheter avser den situationen, att man stått i begrepp att införa nya tvingande lagbestämmelser och risk förelegat att de personer, mot vilka lagstiftningen skulle riktas, komme att utnyttja tiden intill dess den trätt i kraft för att sluta avtal, på vilka lagen normalt icke skulle bli tillämplig. (Jfr en vid prop. 1943: 320 fogad utredning, som på särskilt uppdrag verkställdes av numera professorn K. Rodhe beträffande frågan om och i vad mån retroaktiv civillagstiftning är förenlig med svensk grundlag och eljest vedertagna principer för lagstiftning, närmast anf. prop. s. 52 f.). Några exempel må nämnas. I lag den 23 maj 1924 (nr 143) om ändrad lydelse av lagen den 12 maj 1917 om tillägg till 1896 års lag om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring stadgades bl. a., att inom område för vilket enligt förordnande stadsplan skulle upprättas ägostyckning icke finge ske på sådant sätt att markens ändamålsenliga bebyggande försvärades. På hemställan av lagrådet, som befarade att föreslagen lagändring under tiden före ikraftträdandet skulle eluderas genom överlåtelser för ägostyckning (prop. 1924: 205 s. 20), föreskrefs i övergångsbestämmelserna att lagen skulle äga tillämpning jämväl beträffande ägostyckning, för vilken förordnande meddelats eller avtal om överlåtelse skett under viss tid före lagens ikraftträdande, allt såvitt ej fastställelse meddelats å förrättningen före lagens ikraftträdande. I en samma dag utfärdad lag med lik-

nande innehåll i fråga om avsöndringar stadgades, att lagen skulle äga tillämpning jämväl beträffande avsöndring som skett under sagda tid, dock ej där fastställelse å avsöndringen meddelats innan den nya lagen trädde i kraft. Ett exempel från en senare tid utgör lagen den 20 december 1946 om kontroll å överlåtelse av vattenkraft, enligt vilken förvärv av vattenkraft av viss storlek underkastades offentlig prövning i fråga om vederlagets skälighet och nedsättning kunde föreskrivas beträffande vederlag som ej befunns vara skäligt. Lagen, vilken trädde i kraft den 24 december 1946, skulle enligt övergångsbestämmelserna äga tillämpning jämväl å förvärv som skett före lagens ikraftträdande men efter den 15 november 1946, vilken dag proposition i ämnet framlagts. I detta lagstiftningsärende uttalade föredragande departementschefen med anledning av erinringar från lagrådets sida bl. a., att det enligt hans mening vore av värde, att icke under tiden för lagförslaget behandling i riksdagen träffades avtal om överlåtelse av vattenkraft till priser som ej kunde kontrolleras. Några större principiella betänkligheter ansåg departementschefen ej möta mot att låta lagstiftningen gälla avtal, som ingåtts efter det lagförslaget blivit känt (prop. 1946: 380 s. 13).

Skälen för att den nu föreslagna lagen på sätt förut angivits ges tillbaka-verkande kraft under tiden efter förslaget framläggande får speciell tyngd genom den särskilda egenskap hos inmutningsinstitutet som gör det möjligt att utan vederlag till ringa kostnad förvärva inmutningsrätter i hart när obegränsat antal. Sistnämnda förhållande medför att utan retroaktiv tillämpning skulle genomförandet av lagens syfte kunna omintetgöras i ojämförligt mycket större omfattning än vad i motsvarande fall skulle ha varit praktiskt möjligt exempelvis i fråga om de äldre lagar som berörts ovan. Den omständigheten att inmutningsrätt grundas genom åtgärd av offentlig myndighet och ej genom avtal torde icke böra tillmätas någon avgörande betydelse i sammanhanget. Om den retroaktiva verkan såsom föreslagits begränsas till att gälla inmutningsrätter, beviljade med anledning av ansökningar, som ingivits efter det förslaget blivit känt, synes enligt utredningens mening några allvarligare betänkligheter icke behöva hysas mot en lagbestämmelse av förevarande slag.

En sådan bestämmelse synes dock kräva en mindre modifiering för undvikande av obilliga konsekvenser i vissa situationer. Utredningen åsyftar härvid främst det fallet att en ansökan, på grund av vilken inmutningsrätt beviljats före lagens ikraftträdande, föregåtts av omfattande, före förslaget offentliggörande utförd prospekteringsverksamhet men till följd av tidsbrist eller av annat skäl ingivits först efter offentliggörandet. Med hänsyn till dylika fall bör Kungl. Maj:t ha möjlighet att, efter ansökan inom tre månader från lagens ikraftträdande, förordna att inmutningsrätt som grundas på ansökan ingiven efter offentliggörandet skall bestå. Sådan inmutningsrätt bör tills vidare bestå och bli utan verkan först då tre månader förflutit efter lagens ikraftträdande utan att ansökan om dess fortsatta bestånd ingivits eller, om ansökan gjorts, då densamma avslagits av Kungl. Maj:t. Utredningen förutsätter att ansökningar kan avgöras skyndsamt. — Föreligger omständigheter som nyss sagts i fråga om inmutningsansökan, som ingivits efter förslaget framläggande men ännu vid lagens ikraftträdande ej lett till beslut om beviljande av sådan rätt, bör hänsyn kunna tagas härtill vid Kungl. Maj:ts prövning av eventuell dispensansökan enligt 2 § i den nya lagen.

På grund av det anförda föreslår utredningen att i övergångsbestämmelserna till den nya lagen stadgas att beslut, varigenom inmutningsrätt beviljats annan än kronan i anledning av ansökan som inkommit dagen för of-

fentliggörandet av utredningens förslag eller därefter, skall vara utan verkan, såframt icke Kungl. Maj:t efter ansökan som ingivits till bergmästaren inom tre månader från lagens ikraftträdande förordnar att inmutningsrätten skall bestå.

Yttrandena. De föreslagna övergångsbestämmelserna tillstyrkes av *länsstyrelsen i Norrbottens län*.

Hovrätten för Övre Norrland, kammarkollegiet, kommerskollegium och bergmästarämbetet i norra distriktet avstyrker utredningens förslag i vad därigenom lagen gives retroaktiv tillämpning.

Hovrätten för Övre Norrland anser sålunda starka principiella betänkligheter föreligga mot att i efterhand göra giltigheten av ett av offentlig myndighet fattat beslut beroende på diskretionär prövning av Kungl. Maj:t. I vart fall bör enligt hovrättens mening övergångsbestämmelserna till undvikande av rättsförluster kompletteras med föreskrifter dels om automatisk förlängning av tiden för sökande av utmålsförrättning, motsvarande tiden från dagen för bergmästarämbetets beslut om inmutningsrätt till dess Kungl. Maj:ts beslut om inmutningsrättens fortbestånd föreligger, dels ock om möjlighet till ersättning av statsmedel för de med ansökningen förenade kostnaderna till dem vilkas inmutningsrätter icke blir bestående.

Den föreslagna retroaktiviteten inger enligt *kammarkollegiet* betänkligheter ur skilda synpunkter. En sammanställning av 9 § 1 mom. gruvlagen och de föreslagna övergångsbestämmelserna visar, att det från dagen för betänkandets avlämnande till lagens ikraftträdande skall föreligga ämbetskyldighet för bergmästaren i norra distriktet att meddela beslut, vilka principiellt och därest ej i särskild ordning annorlunda förordnas skall vara utan verkan. Denna anordning är enligt kollegiets mening olämplig.

Kommerskollegium anser, att den retroaktiva utformning övergångsbestämmelserna fått är ägnad att på ett icke godtagbart sätt inkräkta på enskilda gruvföretagares möjligheter att fullfölja redan utförda prospekteringar genom att söka inmutning. Det kan enligt kollegium icke sägas vara något allmänt intresse att på angivet sätt inkräkta på sådana gruvföretagares rätt. Överhuvud anser kollegium icke de anförda skälen för de föreslagna retroaktiva bestämmelserna vara bärande. I samma riktning uttalar sig *bergmästarämbetet i norra distriktet*.

Departementschefen. Den nya lagen torde få träda i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Såsom föreslagits bör dess giltighetstid vara begränsad till ungefär tio år. Den bör sålunda gälla till och med den 31 december 1972. Tillkommer dessförinnan en ny gruvlagstiftning, kan det självfallet bli erforderligt eller lämpligt att upphäva eller ändra förevarande lag.

Såsom både utredningen och några remissinstanser framhållit kan vissa principiella betänkligheter anföras mot att giva den nya lagen tillbakaverkande kraft. Det är sålunda icke helt tillfredsställande vare sig att ett i laga

ordning tillkommet beslut av bergmästaren, varigenom inmutningsrätt beviljats, för sin fortsatta giltighet blir beroende av Kungl. Maj:ts diskretionära prövning eller att hinder uppkommer för enskilda malmletare att genom inmutning fullfölja prospekteringsarbeten, som utförts innan förslaget om inmutningsförbud givits offentlighet. Emellertid skulle genomförandet av lagens syften kunna helt eller delvis omintetgöras, om icke bestämmelser meddelades av retroaktiv innebörd. Detta skäl synes mig vara av den styrka, att de nämnda betänkligheterna måste vika. I detta hänseende torde jag även få hänvisa till att, såsom utredningen framhållit, lag i liknande fall tidigare givits viss tillbakaverkande kraft.

I enlighet med utredningens förslag bör i övergångsbestämmelserna inskrivas befogenhet för Kungl. Maj:t att förordna om fortsatt bestånd av inmutningsrätter, vilka eljest skolat vara utan verkan. I fråga särskilt om hinder för inmutning, avsedd att säkra resultatet av tidigare prospekteringar, vill jag i detta sammanhang framhålla, att Kungl. Maj:t torde få förutsättas taga särskild hänsyn till sådan omständighet vid utövandet av nämnda befogenhet. Liksom vid prövning av ansökning om dispens enligt lagens 2 § torde för övrigt vid den nu avsedda prövningen betydande liberalitet alltid böra visas.

Enligt utredningens förslag skall bestämmelsen om tillbakaverkande kraft gälla i fråga om inmutningsbeslut i anledning av ansökning, som inkommit till bergmästaren den dag utredningsförslaget offentliggjordes, d. v. s. den 28 januari 1963, eller därefter. Jag förordar den begränsningen att endast beslut i anledning av ansökningar, som inkommit den 19 april 1963 eller därefter, skall beröras av bestämmelsen. Nämnda dag beräknar jag kunna anmäla frågan om proposition i ämnet.

En remissinstans har som framgår av vad i det föregående anförts föreslagit att övergångsbestämmelserna skall kompletteras med ett stadgande om viss automatisk förlängning av tiden för sökande av utmålsförrättning. Då dröjsmål med igångsättande av undersökningsarbeten varit motiverat med hänsyn till övergångsbestämmelsernas innehåll, synes detta kunna beaktas vid prövning av ansökan om förlängning av undersökningstiden enligt 19 § tredje stycket gruvlagen. Med hänsyn härtil torde någon föreskrift i förevarande lag av det innehåll som föreslagits i remissyttrandet icke vara erforderlig. Däremot synes ett i samma remissyttrande framfört annat förslag böra vinna beaktande. Enligt detta bör möjlighet beredas till ersättning av statsmedel för de med ansökningen förenade kostnaderna till dem vilkas inmutningsrätter icke blir bestående. Någon särskild författningsbestämmelse härom torde icke erfordras. Efter ansökning torde medel för ifrågavarande ändamål få anvisas av Kungl. Maj:t från det under trettonde huvudtiteln upptagna anslaget för oförutsedda utgifter.

Med anledning av vad sålunda anförts torde — i väsentlig överensstämmelse med utredningens förslag — beträffande övergångsförhållandena böra stadgas följande. Den nya lagen skall icke utgöra hinder mot beviljande av inmutningsrätt på grund av ansökning, som inkommit till bergmästaren före

den 19 april 1963. Före lagens ikraftträdande meddelat beslut, varigenom inmutningsrätt beviljats annan än kronan i anledning av ansökning, som inkommit den 19 april 1963 eller därefter skall vara utan verkan, såframt icke Kungl. Maj:t efter ansökning, som ingivits till bergmästaren inom tre månader från ikraftträdandet, förordar att inmutningsrätten skall bestå. Sedan ansökning om inmutningsrättens fortbestånd inkommit till bergmästaren, skall med den förfaras på sätt i 4 § första stycket för där angivet fall är stadgat. Bergmästaren skall sålunda med eget utlåtande vidarebefordra ansökningen till länsstyrelsen, som har att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Kungl. Maj:t.

IV. Departementschefens hemställan

I enlighet med vad i det föregående anförts föreligger nu förslag till *lag med särskilda bestämmelser om inmutning inom Norrbottens län*.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar (*Bilaga A*), måtte för det i § 87 regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Kungl. Höghet Regenten.

Ur protokollet:

T. Johansson

Förslag

till

Lag

med särskilda bestämmelser om inmutning inom Norrbottens län

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Inom Norrbottens län må inmutningsrätt enligt gruvlagen icke utan Konungens tillstånd beviljas annan än kronan.

2 §.

Konungens tillstånd till inmutning må avse särskild fyndighet eller ock fyndigheter i allmänhet eller av visst slag inom område, som angives i tillståndet.

Tillstånd må förbindas med de villkor, som finnas påkallade.

3 §.

Har Konungen meddelat tillstånd till inmutning av fyndighet av visst slag inom angivet område, och har därefter inmutningsrätt beviljats, må utmål anvisas inmutaren allenast på grund av påvisad förekomst av mineral av det slag tillståndet avser. Inom utmålet må icke brytas inmutningsbara mineral av annat slag än det tillståndet avser, med mindre så erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande i fråga om mineral som avses med tillståndet. Sålunda brutet mineral må gruvinnehavaren tillgodogöra sig.

4 §.

Ansökning om Konungens tillstånd till inmutning skall ingivas till bergmästaren, som har att ofördröjligen insända ansökningen jämte eget utlåtande till länsstyrelsen. Det åligger länsstyrelsen att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Konungen.

Har ansökning om Konungens tillstånd ingivits till bergmästaren i samband med ansökning, som avses i 2 § första stycket gruvlagen, skall sistnämnda ansökning vila i avbidan på Konungens beslut i tillståndsfrågan.

5 §.

Underlåter den som fått Konungens tillstånd till inmutning att uppfylla villkor, som sägs i 2 §, äger länsstyrelsen på anmälan av vederbörande myndighet vid vite ålägga honom att fullgöra sina skyldigheter.

Den som bryter mineral i strid mot 3 § dömes till dagsböter. Är brottet grovt, skall därjämte den inmutningsrätt, varom är fråga, förklaras förverkad.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 december 1972. Lagen skall dock ej utgöra hinder mot be-

viljande av inmutningsrätt på grund av ansökning, som inkommit till bergmästaren före den 19 april 1963. Före lagens ikraftträdande meddelat beslut, varigenom inmutningsrätt beviljats annan än kronan i anledning av ansökning, som inkommit den 19 april 1963 eller därefter, skall vara utan verkan, såframt icke Konungen efter ansökning, som ingivits till bergmästaren inom tre månader från ikraftträdandet, förordnar att inmutningsrätten skall bestå. Sedan ansökning om inmutningsrättens fortbestånd inkommit till bergmästaren, skall med den förfaras på sätt i 4 § första stycket för där angivet fall är stadgat.

Utredningens utkast

till

Lag med särskilda bestämmelser om inmutning inom Norrbottens län

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Inom Norrbottens län må inmutningsrätt enligt gruvlagen icke utan Konungens tillstånd beviljas annan än kronan.

2 §.

Konungens tillstånd till inmutning må, där icke fråga är om särskild fyndighet, avse fyndigheter i allmänhet eller av visst slag inom område, som skall angivas i tillståndet, samt skall upptaga de särskilda villkor, som finnas påkallade.

3 §.

Har Konungen meddelat tillstånd till inmutning av fyndighet av visst slag inom angivet område, och har därefter inmutningsrätt beviljats, må inmutaren anvisas utmål allenast på grund av påvisad förekomst av mineral av det slag tillståndet avser. Inom utmålet må icke brytas inmutningsbara mineral av annat slag än det tillståndet avser med mindre så erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande. Sålunda brutet mineral må gruvinnehavaren tillgodogöra sig endast, såframt det ej av kronan, mot erläggande av därå av gruvinnehavaren nedlagda kostnader, avhämtas inom sex månader efter tillsägelse. Uppstår tvist om beloppet av sådan gottgörelse, skall vad i 18 § gruvlagen stadgas äga motsvarande tillämpning; dock skola parterna stå var sina kostnader för skiljemännens sammantråde, och skall tiden för avhämtandet räknas från det gottgörelsens belopp blivit slutligen bestämt.

4 §.

Ansökning om Konungens tillstånd till inmutning skall ingivas till bergmästaren, som har att ofördröjligen insända ansökningen jämte eget utlåtande till länsstyrelsen. Det åligger länsstyrelsen att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Konungen.

Har ansökning om Konungens tillstånd ingivits till bergmästaren i samband med ansökning, som avses i 2 § första stycket gruvlagen, skall sistnämnda ansökning vila i avbidan på Konungens beslut i tillståndsfrågan.

5 §.

Underlåter den som fått Konungens tillstånd till inmutning att uppfylla villkor, som sägs i 2 §, åger länsstyrelsen på anmälan av vederbörande myndighet vid vite ålägga honom att fullgöra sina skyldigheter.

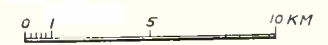
Den som bryter eller tillgodogör sig mineral i strid mot 3 § straffes med dagsböter. Är brottet grovt, skall därjämte den inmutningsrätt, varom är fråga, förklaras förverkad.

Underrättelse om domstols beslut varigenom inmutningsrätt förklarats förverkad skall, så snart beslutet därom vunnit laga kraft, ofördröjligen meddelas bergmästaren.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 december 1972. Lagen skall dock ej utgöra hinder mot beviljande av inmutningsrätt på grund av ansökning, som inkommit till bergmästaren före den — — — 1963. Beslut, varigenom inmutningsrätt beviljats annan än kronan i anledning av ansökning, som inkommit nämnda dag eller därefter, skall vara utan verkan, såframt icke Konungen efter ansökning, som ingivits till bergmästaren senast den — — —, förordnar att inmutningsrätten skall bestå. Sedan ansökning om inmutningsrättens fortbestånd inkommit till bergmästaren, skall med den förfaras på sätt i 4 § första stycket för där angivet fall är stadgat.

Bilaga C.

Karta utvisande
statsgruvefält,
utmål och inmutningar
inom top. bladet
10.VITTANGI
Skala 1:200 000

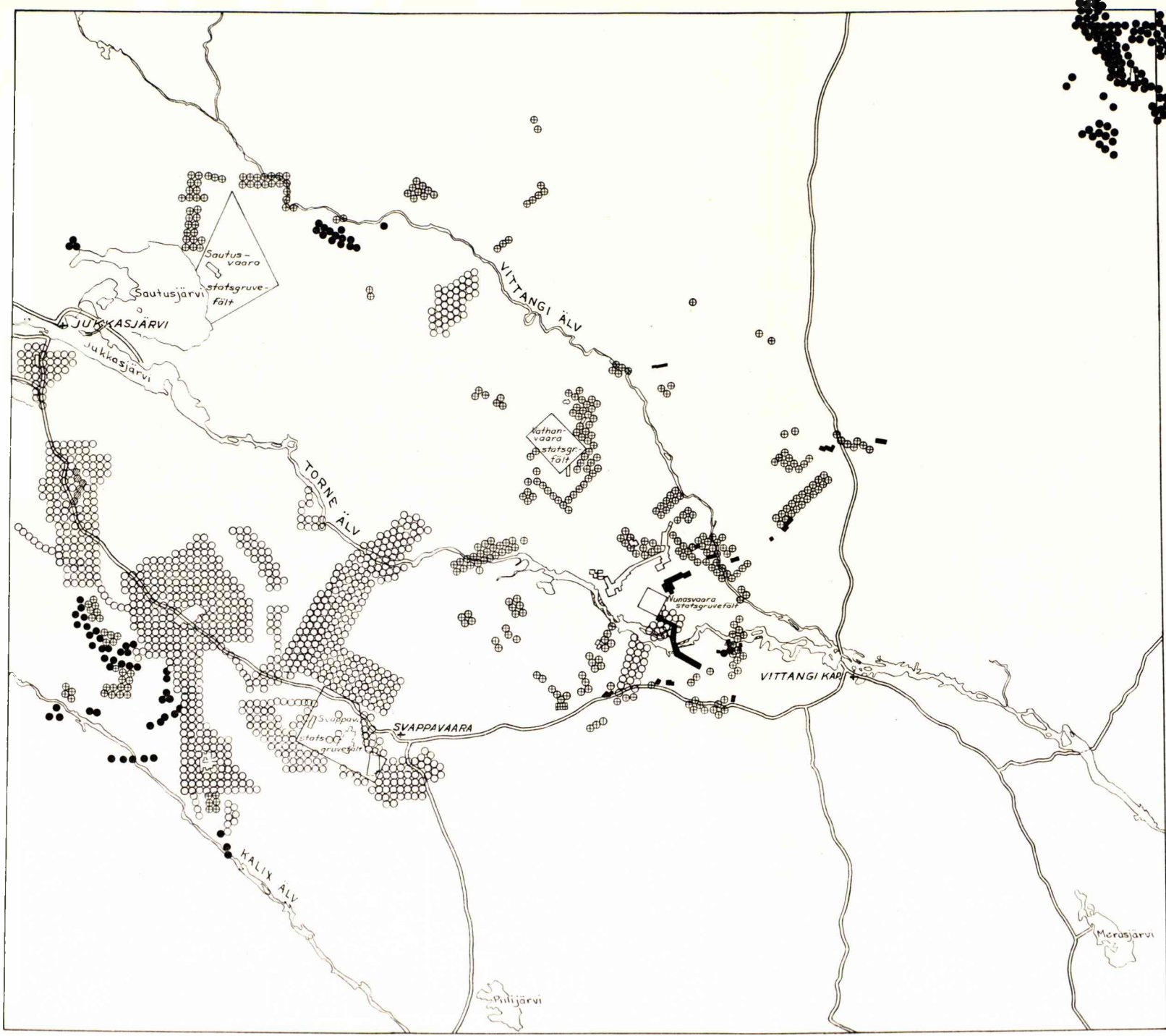
ÄGARE:

Utmål:

- Staten
- Johnson-koncernen
- ▣ Bolidens Gruv AB
- ▨ Övriga

Inmutningar:

- Staten
- Johnson-koncernen
- ⊕ Bolidens Gruv AB
- ⊙ Övriga

Aktuell den 6.7.62

Bilaga D

Inmutningar inom Norrbottens län 1940—1962

	Kronan inmutare				Annann inmutare än kronan			
	Nyupptäckta fyndigheter		Förut inmutade fyndigheter ¹		Nyupptäckta fyndigheter		Förut inmutade fyndigheter ¹	
	Järnmalm	Övriga malmer	Järnmalm	Övriga malmer	Järnmalm	Övriga malmer	Järnmalm	Övriga malmer
1940		4		3	4	90	3	19
1941		1				42	3	13
1942		11				3		
1943	30	12		4	3	20	2	14
1944	265	1			14	7	5	21
1945	9				7	3		16
1946					43	27	3	8
1947	14				*28	53	3	9
1948	49	2			38	17	4	
1949	74	19			311	46		12
1950		15			174	132		13
1951	1					110	7	19
1952	129	17		3	7	45	8	9
1953						40	6	36
1954	2	34		5		47	12	73
1955		106	129	16	3	65	31	60
1956		196				140	2	69
1957	1 439	153	54	5	*775	579	27	113
1958		69	9	50	1 136	351	12	30
1959	43	161		196	1 071	40	21	64
1960	291	225	708	135	96	48	55	57
1961	363	44	206	30	89	36	14	125
1962	267	150	53	275	*117	24	**121	52

¹ Endast inmutningar fr. o. m. 1/1 1940 beaktade.

² Järn och blymalm.

³ 430 järn- och kopparmalm.

⁴ 16 järn- och kopparmalm.

⁵ 36 järn- och kopparmalm.

⁶ 62 skydds-inmutningar för kraftverk.

Tab. 1. Antal inmutningar inom Norrbottens län, beträffande vilka undersökningstiden förlängts genom beslut nedanstående år¹

Beslut år	Förlängning beviljad enligt		
	19 § andra st GruvL	19 § tredje st första punkten GruvL	19 § tredje st andra punkten GruvL
1942.....		4 (15 inm.)	
1947.....		1 (84 inm.)	
1952.....		2 (2 »)	
1957.....		1 (2 »)	
1958.....	2 (30 inm.)	3 (7 »)	
1959.....	1 (7 »)	9 (318 »)	
1960.....			

¹ Avser flera inmutningar samma fyndighet räknas dessa inmutningar såsom en.

Tab. 2. Tid för förlängning, beviljad genom beslut 1960 enligt 19 § tredje stycket gruvlagen beträffande inmutningar inom Norrbottens län

Förlängningstid	Antal fall vari förlängning beslutats	
	Lagrummets första punkt	Lagrummets andra punkt
T. o. m. 6 mån.		
Över 6 t. o. m. 12 mån...	1	
» 12 » 18 » ..		
» 18 » 24 » ..	8	
» 24 mån.	—	

Utdrag av protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 19 april 1963.

Närvarande:

justitieråden ROMANUS,
DIGMAN,
NORDSTRÖM,
regeringsrådet HOLMGREN.

Enligt lagrådet den 18 april 1963 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet den 5 april 1963, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag med särskilda bestämmelser om inmutning inom Norrbottens län*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Gösta Dyrssen.

Förslaget föranledde följande uttalanden inom lagrådet.

Förslaget i allmänhet

Justitieråden Romanus och Nordström samt regeringsrådet Holmgren:

Av motiven till det remitterade förslaget framgår att avsikten är att föranstalta om en översyn av gällande gruvlagstiftning, som är grundad på inmutningssystemet, och att vid denna översyn lämpligheten av en övergång till koncessionssystem skall prövas. Remissförslaget går nu ut på att man, utan avbidan på resultatet av den planerade utredningen, skall i så måtto temporärt övergå till ett slags koncessionssystem, att inom Norrbottens län under tio år inmutningsrätt icke skall utan Konungens tillstånd kunna beviljas annan än kronan. Uppenbarligen böra starka skäl krävas för att, på sätt som här är meningen, beträffande en från gruvnäringens synpunkt mycket betydelsefull landsdel övergiva den hittills tillämpade huvudregeln för förvärv av rätt att bearbeta de viktigare mineralfyndigheterna. Någon mera ingående utredning i denna del förekommer icke i det betänkande av malmutredningen som ligger till grund för förslaget.

Under remissbehandlingen av malmutredningens förslag har vidare det åberopade huvudargumentet för den tilltänkta särslagstiftningen — splittningen av gruvrätterna inom länet — från olika synpunkter kritiserats ej blott av näringslivets företrädare utan även av åtskilliga statliga remissinstanser, däribland vissa särskilt sakkunniga såsom kommerskollegium, Sve-

riges geologiska undersökning och bergmästarna. Mot dessa invändningar har av departementschefen hävdats, att en skadlig splittring redan nu kan skönjas och att det föreligger betydande risker att splittringen ökas som en följd såväl av den planerade malminventeringen inom länet som av den tilltänkta översynen av lagstiftningen; utsikterna att på basis av gällande rättsregler eller genom överenskommelse med enskilda intressenter motverka en olämplig uppdelning av gruvrätterna betecknas vidare som ringa.

Ehuru den utredning som sålunda förebragts icke kan anses ha styrkt att behov av den ifrågasatta lagstiftningen verkligen föreligger, vilja vi, som sakna möjlighet att självständigt bedöma förefintligheten av ett sådant behov, icke motsätta oss förslagets genomförande. Därvid ha vi tagit i betraktande att samhällsekonomiska och sociala intressen kunna motivera särskilda åtgärder beträffande det nordligaste länet. Vi vilja emellertid understryka vikten av att, såsom departementschefen uttalat, vid dispensgivningen en betydande liberalitet visas gentemot legitima enskilda intressen.

Justitierådet Digman:

Förhållandena inom gruvnäringen i Norrbottens län äro i korthet följande. Gruvdrift bedrives i stort sett endast av Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag (LKAB), Bolidens Gruv aktiebolag och Tuollavaara aktiebolag. Sistnämnda bolag, som äges av ett flertal företag, har ett samarbetsavtal med LKAB. Boliden driver den i närheten av gränsen till Västerbottens län belägna Laisvallsgruvan. Prospektering i stor skala har utförts och utföres av Sveriges geologiska undersökning (SGU) för statens och LKAB:s räkning samt av Johnson-koncernen och Boliden. Även Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolag eftersöker i viss utsträckning fyndigheter inom länet.

Prospekteringen är fri för envar. Undersökningsarbete och gruvdrift där emot äro beroende av inmutning och utmålsläggning enligt gruvlagen. Inmutningssystemet innebär, att den som söker inmutning, i regel upptäckaren, får en rätt till fyndigheten enligt reglerna i nämnda lag.

Malmutredningen har nu föreslagit inmutningsförbud i länet under tio år i samband med en allmän järnmalmsinventering, som skall verkställas av SGU. Inventeringen skall, i vart fall i första hand, ske inom ett område, omfattande främst de norra och västra partierna av inlandet med undantag av fjällregionen. Utredningen anser det angeläget att de nuvarande rättsreglerna icke tillåtas leda till att de brytvärda malmerna i länet splittas på alltför många händer, en utveckling som utredningen anser icke kunna uteslutas. Det framgår ej huruvida man med uttalandet om den befarade splittringen av fyndigheterna åsyftar inmutningar av de nu prospekterande företagen eller om farhågorna sträcka sig till att andra kunna antagas uppträda och söka efter fyndigheter. I stort sett torde dock de inom länet nu verksamma företagen avses; övriga malmetare torde spela en underordnad roll.

När det gäller att bedöma, huruvida förslaget sådant det nu föreligger kan anses godtagbart ur allmänna rättssynpunkter med hänsyn till enskil-

das legitima intressen, böra följande synpunkter träda i förgrunden. Inmutningssystemet har efter överväganden före tillkomsten av gruvlagen bibehållits med hänsyn till — förutom fyndigheternas natur — att detta system ansetts bäst ägnat att locka till eftersökande av nya fyndigheter; genom att upptäckaren tillerkändes en verklig rätt till den upptäckta fyndigheten, lockades han att taga risken av de betydande kostnader, som vore förbundna med prospektering och undersökningsarbeten. Statens intresse av inflytande inom gruvnäringen tillgodosågs genom införande av kronoandel. Situationen är nu den, att vissa enskilda företag — mot vilka anmärkning icke kan riktas i fråga om resurser och kapacitet såsom gruvföretagare — i förlitan till lagstiftningen och de uttalanden som gjorts om inmutningssystemets innebörd nedlagt mycket betydande kapital på prospektering, som siktar på att säkerställa företagens verksamhet. Den prekära ställning dessa företag försättas uti genom den föreslagna lagstiftningen framgår därav, att företagen kunna gå miste om de rättigheter, som de vid oförändrat rättsläge kunnat tillförsäkra sig. Om för dem betydelsefulla dispensansökningar ej beviljas eller om företagen eljest icke finna med sina intressen förenligt att fortsätta sin verksamhet under de nya betingelserna, kunna även deras redan förvärvade rättigheter avsevärt minska i värde.

Utredningen har i mycket ringa mån beaktat de rättssynpunkter, som här ofrånkomligen måste anläggas, och har mycket knapphändigt berört de insatser som de enskilda företagen gjort. Möjligheterna att begränsa området för inmutningsförbudet synas ej närmare ha övervägts. Såvitt av betänkandet framgår har försök ej gjorts att komma fram på överenskommelsens väg, en väg som gruvnäringens företrädare, enligt vad som framgår av remissen, äro öppna för att beträda. Det är vidare en brist att förslaget, som rör mycket betydande intressen för gruvnäringen och därtill frågan om förtroende för lagstiftningen och statsmakternas åtgärder, tillkommit utan medverkan från näringen och på grundval av direktiv, som knappast på ett tillfredsställande sätt offentliggjort att föreslagna åtgärder voro under utredning. I remissprotokollet utlovas att en betydande liberalitet skall visas vid dispensgivningen, men det sägs också att den skall ske med utgångspunkt från behovet och önskvärdheten av enskild inmutningsverksamhet i varje särskilt fall.

Företrädarna för gruvnäringen, såväl myndigheter som enskilda, ha i regel ställt sig avvisande till förslaget. Kommerskollegium har uttalat, att det icke gives något belägg för att de enskilda gruvföretagarnas verksamhet medfört olägenheter ur de synpunkter utredningen skulle tillgodose och att övertygande skäl ej anförts för att sådana olägenheter skulle uppkomma av att den enskilda verksamheten finge fortgå under den föreslagna inventeringen. Bergmästarna anföra liknande synpunkter. SGU, som skall verkställa inventeringen, ifrågasätter också behovet av inmutningsförbudet.

Det är ett allmänt krav — även från utredningens sida — att en eventuell övergång från inmutningssystem till koncessionssystem skall föregås av en

mycket grundlig utredning. I anslutning därtill kan förtjäna påpekas, att effekten av ett inmutningsförbud i Norrbotten under tio år i ett expansions-skede kan tänkas bli väl så stor som verkningarna av en allmän övergång till koncessionssystem.

Att vissa komplikationer kunna uppkomma vid tillämpningen av de gruvrättsliga reglerna är ett känt förhållande. De ansvariga myndigheterna och gruvnäringens organisationer ha dock den uppfattningen, att det visat sig möjligt att bemästra svårigheterna. Regler för att skapa bättre möjligheter därvidlag kunna åstadkommas såväl inom den nuvarande lagstiftningen som i samband med införande av ett koncessionssystem, därest en sådan åtgärd skulle anses önskvärd. Det kan därför ej anses motiverat eller försvarligt att åberopa sådana speciella förhållanden som skäl för att brådstörtat ändra grunderna för rätten att förvärva fyndigheter.

På nu anförda skäl anser jag mig icke kunna tillstyrka förslaget.

De särskilda bestämmelserna i förslaget

Lagrådet:

Enligt 2 § första stycket i förslaget skall Konungens tillstånd till inmutning kunna begränsas att avse fyndighet av visst slag. Inom ett på sådan inmutning grundat utmål skall enligt 3 § andra punkten icke få brytas inmutningsbara mineral av annat slag än det tillståndet avser, med mindre så erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande i fråga om mineral som avses med tillståndet.

Förslaget i denna del innebär ett avsteg från vad som eljest gäller enligt gruvlagen, nämligen att inmutning medför rätt att bryta inmutningsbara mineral av alla slag. Med en sådan begränsning av inmutarens rätt kunna övriga inmutningsbara mineral ej tillgodogöras av någon. Inmutningsrätt kan nämligen icke erhållas till ett område, som redan omfattas av inmutning, eftersom inmutning utgör hinder enligt 5 § 8) i gruvlagen. Någon tidsbegränsning för gruvrättens bestånd kan ej upptagas som dispensvillkor.

Även ett annat förhållande bör i detta sammanhang beaktas. Till 3 § andra punkten i förslaget anknytes straffbestämmelsen i 5 § andra stycket och den i samband därmed meddelade föreskriften att, om brottet är grovt, den inmutningsrätt varom är fråga skall förklaras förverkad. Beträffande förverkandet hänvisas i motiven till att 57 § gruvlagen blir tillämplig. Det är emellertid att märka, att den förverkandesituation som där avses är av annan natur än det straffrättsliga förverkandet enligt förslaget. Någon motsvarighet finns ej i gruvlagen; jämför 73 §. Bestämmelserna i 57 § äro till sin innebörd mindre lämpliga för ett fall som det ifrågavarande; bl. a. får gruvinnehavaren behålla de brutna och uppfordrade mineralen. Därtill kommer att om olaglig brytning enligt förslaget försiggår i en fyndighet, där exempelvis kronan är delägare på grund av kronoandel — det kan tänkas att den enskilde på grund av arrende av kronoandelen eller brytningsvitsord

ensam verkställer den brytning varom är fråga — förverkandet drabbar även kronans andel i fyndigheten.

På grund av vad nu anförts får lagrådet föreslå att föreskrifterna i 3 § andra och tredje punkterna samt stadgandet i 5 § andra stycket få utgå. I 3 § första punkten synes det förtydligandet böra göras, att utmål i där åsyftat fall må anvisas allenast om inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande mineral av det slag tillståndet avser i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan med avseende på detta mineral göras till föremål för gruvdrift (jämför 2 § tredje stycket gruvlagen).

Skulle vad nu anförts ej beaktas och stadgandet i 5 § andra stycket alltså bibehållas, får lagrådet föreslå, att förverkandet bestämmes skola avse de olagligen brutna mineralen eller, om de ej finnas i behåll, deras värde. Vidare föreslår lagrådet, med hänsyn till de skiftande situationer särskilt med avseende på rätten till fyndighet som kunna föreligga, att förverkandet ej göres obligatoriskt.

I 2 § andra stycket i förslaget stadgas att tillstånd till inmutning må förbindas med de villkor, som finnas påkallade. Enligt utredningen bör i dispensärende viss tid kunna föreskrivas, inom vilken ansökning om inmutningsrätt skall ingivas. Vidare böra sådana villkor kunna uppställas som direkt taga sikte på en samverkan mellan malmletarna inom länet eller avse åläggande att efter undersökningsarbetenas avslutande till Sveriges geologiska undersökning eller annan myndighet lämna sammanfattande redogörelser samt översiktliga geologiska och geofysiska kartor. Departementschefen understryker att de villkor, som må förknippas med ett tillstånd enligt 2 §, endast böra vara av den karaktär och betingade av de syften som utredningen angivit.

De villkor som avses äro alltså sådana som hänföra sig till inmutningsansökning och undersökningsstadiet. Det må observeras, att endast vissa av de villkor som avses i 2 § andra stycket äro villkor i egentlig mening, d. v. s. sådana som utgöra förutsättning för erhållande av inmutning. Andra villkor äro av den natur, att fullgörande kan framtingas med stöd av vitesbestämmelsen i 5 § första stycket. Detta förhållande synes dock ej behöva medföra en ändring av lagtexten.

Efter undersökningsstadiet bör inmutarens rätt helt regleras enligt gruvlagen. Bestämmandet av utmål och eventuell utvidgning av utmålet sker alltså enligt gruvlagens regler. Ytterligare må framhållas, att vid beviljande av dispenser bör uppmärksammas att Konungens tillstånd till inmutning i vissa fall erfordras enligt 5 § gruvlagen ävensom enligt 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

Bland övergångsbestämmelserna i förslaget har upptagits ett stadgande, enligt vilket före lagens ikraftträdande meddelat beslut, varigenom inmutningsrätt beviljats annan än kronan i anledning av ansökning, som inkom-

mit den 19 april 1963 eller därefter, skall vara utan verkan, såframt icke Konungen efter ansökning, som ingivits till bergmästaren inom tre månader från ikraftträdandet, förordnar att inmutningsrätten skall bestå. Detta stadgande är enligt lagrådets mening ägnat att väcka allvarliga betänkligheter. Under tiden mellan den 19 april 1963 och lagens ikraftträdande skall bergmästaren behandla inkommande inmutningsansökningar på samma sätt som hittills och vara skyldig att, om hinder ej föreligger enligt gruvlagen, jämväl bevilja dem; det må i detta sammanhang erinras om att enligt 9 § 1 mom. gruvlagen bergmästaren skall meddela besked över inmutningsansökning så snart ske kan och sist inom 30 dagar efter det ärendet kommit i sådant skick, att detsamma kan företagas till slutligt avgörande. Enligt ifrågavarande övergångsbestämmelse skulle emellertid den föreslagna lagens ikraftträdande medföra, att ett sådant inmutningsbeslut blir »utan verkan», såframt ej dispens beviljas. Såvitt för lagrådet är känt har något stadgande av motsvarande innebörd icke tidigare förekommit. Framhållas må att de i utredningens betänkande omnämnda övergångsbestämmelserna till lagarna av den 23 maj 1924 icke inneburo något upphävande av före lagens ikraftträdande meddelade beslut av myndighet; beträffande retroaktiviteten hade nämligen undantag gjorts för fall då fastställelse av ägostyckningen respektive avsöndringen meddelats före ikraftträdandet.

Som motivering för ovannämnda principiellt betänkliga stadgande har departementschefen anfört, att genomförandet av lagens syften skulle kunna helt eller delvis omintetgöras, om icke bestämmelser meddelades av retroaktiv innebörd. Dessa farhågor synas emellertid vara överdrivna. För lagrådet har upplysts, att under den tid som förflutit sedan utredningens förslag framlades och fram till den 1 april 1963 antalet inmutningsansökningar från enskilda ej varit särskilt stort och att dessa ansökningar kunde antagas vara av sådan beskaffenhet att skäl till dispens förelegat, om de omfattats av övergångsbestämmelsen.

Av anförda skäl kan lagrådet icke godtaga ifrågavarande övergångsbestämmelse. Lagrådet hemställer, att tredje och fjärde punkterna i övergångsbestämmelserna utgå.

Lagförslagets rubrik

Enligt lagrådets mening bör lagen erhålla rubriken Lag om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län.

Ur protokollet:
Birgitta Liljefors

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 april 1963.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, lagrådets denna dag avgivna utlåtande över det till lagrådet den 5 april 1963 remitterade förslaget till *lag med särskilda bestämmelser om inmutning inom Norrbottens län*.

Föredraganden redogör för lagrådets utlåtande och anför därefter följande.

Lagrådets förslag att den nya lagen skall erhålla rubriken Lag om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län anser jag mig kunna biträda.

Jag har icke något att erinra mot lagrådets förslag, att föreskrifterna i 3 § andra och tredje punkterna samt stadgandet i 5 § andra stycket skall utgå. Även det i 3 § första stycket förordade förtydligandet — att utmål i där åsyftat fall må anvisas allenast om inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande mineral av det slag tillståndet avser i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan med avseende på detta mineral göras till föremål för gruvdrift — synes böra godtagas. Jag vill därvid understryka vikten av att ansökningar om utmål i dessa fall prövas med synnerlig noggrannhet och att hänsyn vid prövningen tages uteslutande till mineral av det slag tillståndet avser.

Beträffande övergångsbestämmelserna har enligt lagrådets utlåtande upplysts, att under den tid som förflutit sedan utredningens förslag framlades och fram till den 1 april 1963 antalet inmutningsansökningar från enskilda ej varit särskilt stort och att dessa ansökningar kunde antagas vara av sådan beskaffenhet att skäl till dispens förelegat, om de omfattats av de övergångsbestämmelser vilka upptagits i det till lagrådet remitterade lagförslaget. Att antalet inmutningsansökningar från enskilda under angivna tid varit ganska ringa kan emellertid sammanhänga med att i utredningens betänkande föreslagits, att bestämmelsen om tillbakaverkande kraft skulle gälla i fråga om inmutningsbeslut i anledning av ansökningar, som inkommit till bergmästaren den dag förslaget offentliggjordes, den 28 januari

1963, eller senare. Hade utredningens förslag icke innehållit en regel av denna innebörd, skulle måhända inmutningsverksamheten i Norrbotten ha haft större omfattning under ifrågavarande tid. Uppgiften om den ringa inmutningsverksamheten kan därför icke anses vara ägnad att vederlägga min tidigare uttalade mening, att genomförandet av lagens syften skulle kunna helt eller delvis omintetgöras, om icke bestämmelser meddelades av retroaktiv innebörd. Den omständigheten att dessa bestämmelser kan leda till upphävande av meddelade beslut av myndighet, medan de fall då retroaktiv lagstiftning tidigare genomförts främst gällt träffade avtal, anser jag principiellt sett vara av underordnad betydelse. Jag finner mig alltså icke böra frångå min tidigare ståndpunkt i frågan men vill ånyo understryka, att en betydande liberalitet är motiverad vid prövning av ansökningar om inmutningsrätters fortbestånd.

Utöver tidigare berörda ändringar torde vissa redaktionella jämkningar få vidtagas i lagförslaget.

Föredraganden hemställer härefter, *dels* att de i statsrådsprotokollet för den 5 april 1963 angivna allmänna riktlinjerna för en malminventering i Norrbottens län måtte genom proposition underställas riksdagen för godkännande, *dels ock* att förslag till *lag om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län* måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlästas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Margit Hirén